

MALMÖ HÖGSKOLA
FAKULTETEN FÖR
LÄRANDE OCH SAMHÄLLE

Kultur-media-samhälle

Examensarbete i bild och lärande
15 högskolepoäng, avancerad nivå

Bild för demokrati

Visual arts for democracy

Zabina Nilsson
Johan Jönsson

Ämneslärarexamen med inriktning mot
gymnasieskolan, 300 högskolepoäng
2017-05-24

Examinator: Annette Mars
Handledare: Ann-Mari Edström

Förord

Det här examensarbetet är skrivet av Zabina Nilsson och Johan Jönsson som båda läser ämneslärarutbildningen med inriktning mot gymnasieskolan och förstaämne bild vid Malmö högskola. Vi har tillsammans diskuterat och skrivit Inledning, Metod och Diskussion. Inför litteraturstudien har vi sökt på och sorterat ut resultat varefter vi båda läst och bearbetat alla valda resultat. Vi har tillsammans tagit fram teman och mönster vi sett i resultatet och sorterat in delar av texterna under dessa teman varpå vi delat upp och bearbetat dessa teman var för sig för att sedan sammanstråla och bearbeta texten igen till vad som nu är vårt Resultat. På liknande vis har vi arbetat med vår gestaltning Bildklustret, där vi i huvudsak skapat hemsidan gemensamt men delat upp grundarbetet med de två uppgiftsbeskrivningarna mellan oss samt fördelat arbetet med att skapa de bilder som finns på hemsidan, exempelvis logotyp, header till de olika sidorna och bildlänkarna till uppgifterna.

Abstrakt

Den traditionella synen på bildämnet som främst ett praktiskt ämne snarare än ett kommunikativt sådant underminerar bildämnets kapacitet att verka för demokratiarbete trots Skolverkets anmodan att detta ska ske i samtliga ämnen. Med denna studie ämnar vi förstå och synliggöra några av de demokratiska förmågor som utvecklas i bildämnet samt att stödja bildlärare på gymnasiet i arbetet med demokratifrågor. Detta görs genom en systematisk litteraturstudie med kvalitativ ansats som behandlar bildämnets relation till demokrati. Litteraturen analyseras utefter Hetland et al.:s åtta studiovanor, vilka är förmågor som bildämnet specifikt utvecklar i utbildning. Resultatet visar att bildämnet har kapaciteten att fostra demokrati genom att utmana sociala orättvisor, provocera och ifrågasätta genom handling i det offentliga rummet. De åtta studiovanorna kan identifieras även i aktuella studier inom området. Litteraturstudien mynnar ut i en pedagogisk resurs för demokratiarbete i bildundervisning på gymnasiet innehållande två uppgifter med utdelningsmaterial till eleverna.

Nyckelord: demokrati, bild, bildundervisning, bildämnet, social rättvisa, studiovanor

Innehållsförteckning

Förord.....	1
Abstrakt.....	2
1 Inledning	5
1.1 Introduktion till begreppen demokrati och bild	6
1.2 Syfte	8
1.2.1 Frågeställningar.....	8
1.3 Disposition.....	8
2 Teoretisk ram	9
3 Litteraturstudiens upplägg och genomförande.....	11
3.1 Sökord.....	11
3.2 Urvalskriterier och avgränsning.....	11
3.4 Data-analys	12
3.5 Metod-diskussion.....	13
3.6 Presentation av vald forskning.....	13
4 Resultat	16
4.1 Bilden som fostrare av demokrati	16
4.2 Bilden som utmanare av sociala orättvisor	19
4.3 Bilden som provokation och ifrågasättande.....	20
4.4 Bilden som agent i det offentliga rummet.....	21
5 Texterna i förhållande till de åtta studiovanorna	25
5.1 Develop craft.....	26
5.2 Understand art worlds	26
5.3 Engage and persist	27
5.4 Stretch and explore	27
5.5 Envision	28
5.6 Reflect.....	29
5.7 Express.....	30
5.8 Observe	30
5.9 Sammanfattning	31

6 Gestaltningens upplägg och genomförande	32
6.1 Lektionsplaneringarna.....	33
6.1.1 Agera Demokrati.....	33
6.1.2 Kroppspråk i det offentliga rummet.....	34
6.2 Reflektion.....	35
7 Diskussion.....	36
7.1 Förslag på vidare forskning	39
Referenslista.....	40
Bilaga 1	43
Bilaga 2	46

1 Inledning

Ämnet bild syftar till att utveckla kunskaper om hur bilder framställs samt hur de används för kommunikation och hur betydelser konstrueras i bilder (Skolverket, 2011). I läroplanen läggs stor vikt vid analys och kommunikation samt hur betydelse skapas i bilder, detta är viktigt då eleverna lever och ska delta i en global och visuell värld (ibid.). Bild ses av tradition som ett främst praktiskt ämne och trots att det under 1980-talet skrevs fram som ett kommunikationsämne, går förändringen i skolan trögt då traditioner motarbetar förändringar (Gunnar Åsén, 2006). Ett stöd för förändringen skulle kunna vara läromedel som konkret visar hur undervisning kan ske i linje med ämnets aktuella syfte. På de skolor vi haft praktik har bildlärare ofta använt egen-framtaget material och de läromedel som använts har främst belyst hantverksteknik, exempelvis hur ett centralperspektiv kan ritas. Vid sökning efter läromedel i bild påträffades ett fåtal digitala resurser, även dessa med störst fokus på hantverkstekniska aspekter och främst riktade mot grundskola. Digitala resurser med tydlig inriktning på skolans värdegrund i förhållande till bildämnet på gymnasiet saknades. Ett digitalt läromedel har fördelen att vara tillgängligt för alla med en dator samt ger möjlighet till interaktion mellan lärare på olika fysiska platser, vilket kan ge ytterligare stöd. Därför gestaltas föreliggande arbete genom en webbsur.

Vid läsning av skolans värdegrund och stödmaterial uppmärksammades att begreppet demokrati återkom, inte minst i stödmaterialet. I värdegrundens första mening står skrivet: "skolväsendet vilar på demokratins grund" (Skolverket, u.å.), och Skolverket skriver på sin hemsida att elever ska lära sig om, genom och för demokrati (Skolverket, u.å.). På grund av att detta begrepp frekvent återkom inriktades föreliggande arbete till demokrati i skolan. Värt att diskutera är att Skolverket inte explicit nämner Bild bland de ämnen som särskilt ska behandla just demokrati, trots att ämnet befunnits högst lämpligt för detta. Vår undersökning är relevant då värdegrunden ska genomsyra all undervisning och elever ska "(...)utveckla förmågor för att aktivt kunna verka i demokratin" (Skolverket, u.å.). En ytterligare aspekt av arbetet med demokratifrågor i bildsalen är att bilders förmåga att reproducera normer och värderingar kan exponeras och granskas genom demokratiarbete. Föreliggande arbete synliggör några av de demokratiska

förmågor som utvecklas i bildämnet, och gestaltningen visar hur bildlärare kan utveckla dessa.

1.1 Introduktion till begreppen demokrati och bild

Lärare måste förhålla sig till Skolverkets styrdokument i sin undervisning. Skolverket saknar begreppsdefinition för ordet *demokrati* men i diskussionsunderlaget om demokrati står kommentarer som: ”När skolor arbetar med estetik, kultur och skapande hamnar ofta demokrati- och värdegrundsfrågor i fokus. Ett sådant arbete kan erbjuda eleverna möjligheter att diskutera inflytande och delaktighet, etiska problem och dilemman och ge nya sätt att förstå sig själv och andra” (Anders Ekbäck, 2016, s. 7) och “Det handlar om att ge eleverna upplevelser, möjligheter till eget skapande, olika ingångar till kunskap och förståelse och att anpassa undervisningen utifrån varje elevs erfarenheter, intressen, tankar och behov” (Anders Ekbäck, 2016, s.3). Detta antyder ett samband mellan demokrati och delaktighet vilket stämmer väl överens med begreppet i denna studies resultat. Dock antyder ovanstående två citat även att demokratiskt arbete kommer av sig självt i undervisning som behandlar estetik och skapande, vilket föreliggande studie inte stöder. Uttalandet att skapande och värdegrundsfrågor går hand i hand kan möjligen stamma från en syn på det fria skapandets vikt för lärande och insikter. Denna syn på bildämnet var aktuell under 1950 och 1960-talen (Åsén, 2006). Det är visserligen så att estetik och skapande kan erbjuda möjligheter att diskutera delaktighet eller etiska problem, men det krävs att läraren aktivt verkar för detta vilket föreliggande studie visar. En ytterligare aspekt är att skolan som institution i sig inte är demokratiskt uppbyggd ur avseendet att elever sitter i en hierarkisk situation med en lärare som auktoritet.

Riksdagen förklarar på sin hemsida: “Demokrati handlar om alla människors lika värde och rättigheter och om möjligheten att vara med och bestämma” (Riksdagen, 2016). Detta stämmer väl in på demokrati i syfte att främja social rättvisa. Flera av föreliggande studies texter behandlar social rättvisa mer uttryckligen än demokrati. Därmed bedöms att användningen av begreppet social rättvisa i texterna ligger nära den tolkning av skolans demokratiska värderingar som syns i exempelvis formuleringen “I förskolan och skolan ska barn och elever utveckla demokratiska förmågor som till

exempel kommunikativ förmåga och kritiskt tänkande. Detta för att förbereda dem för ett framtida liv som aktiva samhällsmedborgare” (Skolverket, u.å.). Samtliga texter vill arbeta för social rättvisa genom att öka människors möjlighet att uttrycka sig och få inflytande över sin situation, vilket är demokratiskt agerande. Paul Duncum (2011) beskriver social rättvisa som ett kontrakt godtaget av de som lever under det. För att detta ska vara giltigt krävs utrymme för alla människor att göra sin åsikt hörd och kunna arbeta för att förändra kontraktet. Demokrati utgår på samma sätt ifrån att människor kan göra sin åsikt hörd och på så vis förändra samhället. Kimberly Powell och Stephanie Serriere (2011), liksom Jane McDonnell (2014), definierar att de arbetat utifrån begreppet demokrati som ett koncept av medborgare i en livslång process av aktivt deltagande i samhället, eller en föränderlig, störande kraft istället för demokrati i betydelsen av en politisk institution. McDonnell (2014) förklarar att politik, i den demokratiska revan, bygger på att det inte finns någon statisk grund för styrande. Vad som är rätt och orätt, jämlikt och ojämlikt är i ständig förhandling och något subjektivt (ibid.). Därmed kan demokrati i föreliggande studie förklaras som alla individers möjlighet och förmåga att agera för att förändra samhället.

I studien används ett vidgat bildbegrepp, där bild innefattar tredimensionella bilder, tvådimensionella bilder och även konst i form av performance. Skolverkets motivering för ämnet bild gällande detta lyder enligt följande: “I ämnet avses med bilder visuella två- eller tredimensionella framställningar som finns inom till exempel konst, formgivning och populärkultur” (Skolverket, 2011, s.1). Valet att använda ett vidgat bildbegrepp beror till viss del även på att vald forskning är skriven på engelska och använder begreppet *art* och *the arts*, vilket har en vidare betydelse än den allmänna förståelsen av bild på svenska. *Art* brukar exempelvis översättas till konst, men skolämnet Bild översätts till *visual arts* trots att ämnet vanligtvis inte associeras med konst i svensk kontext. Det är inte heller alltid självklart exakt vilken typ av bild som åsyftas i texterna eller om flera bildtyper är inbegripna. Vi vill dock vara tydliga med vilken typ av bild som åsyftas i den mån det är möjligt.

1.2 Syfte

Att förstå och synliggöra några av de demokratiska förmågor som utvecklas i bildämnet samt att stödja bildlärare på gymnasiet i arbetet med demokratifrågor.

1.2.1 Frågeställningar

- *Hur kan integrering av demokratifrågor i bildundervisningen se ut?*
- *Hur kan en didaktisk resurs utformas som stödjer bildlärares arbete med demokratifrågor på gymnasiet?*

1.3 Disposition

Första kapitlet utgörs av en inledning, där ges en introduktion till begreppen *demokrati* och *bild*, det redogörs även för syfte och frågeställningar samt disposition. Efter detta följer kapitel 2 *Teoretisk ram*, som går igenom den teoretiska ram som denna litteraturstudie utgår från och presenterar vald forskning. Kapitel 3 *Litteraturstudiens upplägg och genomförande*, tar upp vilka sökord som använts och vilka urvalskriterier och avgränsningar som har nyttjats. Kapitlet inkluderar även en data-analys och metoddiskussion. På detta följer kapitel 4 *Resultat* som behandlar litteraturstudiens resultat. Här redogörs för fyra olika teman som setts i de studerade artiklarna: Bilden som fostrare av demokrati, Bilden som utmanare av sociala orättvisor, Bilden som provokation och ifrågasättande, och Bilden som agent i det offentliga rummet. I femte kapitlet; 5 *Texterna i förhållande till de åtta studiovanorna* analyseras artiklarna i förhållande till de åtta studiovanor som Hetland et al. (2013) identifierat som förekommande i bildundervisning. Avslutningsvis har kapitlet en sammanfattning där det tas upp vilka studiovanor som visat sig mer och mindre i våra texter. I kapitel 6 *Gestaltningens upplägg och genomförande* beskrivs avvägningar och lektionsplaneringar vid gestaltandet. Arbetet avslutas i kapitel 7 *Diskussion* där ytterligare reflektion och även förslag på vidare forskning skrivs ut.

2 Teoretisk ram

Boken *Studio Thinking 2*, skriven av Lois Hetland, Ellen Winner, Shirley Veenema och Kimberly Sheridan (2013) har valts som stöd för denna studies analys. Hetland et al. (2013) ifrågasätter den traditionella synen på bildämnetts roll i skolan och de argument som framförs för att bevara bildämnet. De argument författarna ifrågasätter är att bildämnet behövs för att stödja andra ämnen och visar på korrelation mellan elever som studerar bild och högre studieresultat generellt. Författarna diskuterar huruvida dessa argument är vederlagda eller inte och menar istället att bildämnet har en uppsättning kvaliteter som bör utvecklas för sin egen skull, samt att detta bör underbygga ämnets relevans i skolan snarare än att det enbart ska vara ett stöd för andra ämnen. Dessa kvaliteter benämns *studio habits of mind* och *studio structures for learning* (ibid.) Vi har valt att utgå ifrån de åtta *studio habits of mind* (härefter hänvisade till som studiovanor). Här följer en svensk tolkning av begreppen och hur de används i föreliggande litteraturstudie. De åtta studiovanorna som Hetland et al. identifierat går under namnen: *Develop Craft*, *Understand art worlds*, *Engage and Persist*, *Stretch and explore*, *Envision*, *Reflect*, *Express*, och *Observe* (Hetland et al., 2013).

Develop Craft är uppdelad i två delar: *Technique* och *Studio Practice* (Hetland et al., 2013). *Technique* handlar om att lära sig att använda redskap som passare och penslar, material som kol och målarfärg och att lära sig konstnärliga konventioner som exempelvis perspektiv och färgblandning. *Studio Practice* innebär att lära sig vårda verktyg, material, och utrymme. *Understand art worlds* är uppdelad i *Domain* och *Communities*. *Domain* handlar om att lära sig om konsthistoria och aktuell praxis. *Communities* innebär att lära sig att interagera som konstnär med andra konstnärer (det vill säga i klassrum, i lokala konstorganisationer, och över konstfältet) och inom det bredare samhället. Studiovanan *Engage and persist* handlar om att lära sig att omfamna relevanta problem inom bildvärlden och/eller personligt viktiga sådana, för att utveckla fokus och andra mentala tillstånd som befrämjar arbetande och bestående i bilduppgifter. *Stretch and explore* innebär att lära sig att gå bortom sin kapacitet, att utforska lekfullt utan en förutbestämd plan, och att omfamna möjligheten att lära sig av misstag och olyckshändelser. *Envision* handlar om att mentalt föreställa sig det som inte kan

observeras direkt och tänka sig möjliga nästa steg i skapandet av ett verk. *Reflect* är uppdelad i två delar: *Question and explain* och *Evaluate*. *Question and explain* innebär att lära sig att tänka och prata med andra om en aspekt av sin arbets- eller lärandeprocess. *Evaluate* handlar om att lära sig att bedöma sitt arbete eller arbetsprocess, och andras verk i relation till standarder inom fältet. Studiovanan *Express* innebär att lära sig att skapa verk som förmedlar en idé, känsla, eller en personlig innebörd. *Observe* handlar om att lära sig att uppmärksamma visuella kontexter närmre än vanligt tittande kräver, och därmed se saker som annars inte hade setts (ibid.).

3 Litteraturstudiens upplägg och genomförande

För att besvara forskningsfrågorna undersöks hur demokratifrågor bearbetas inom bildundervisning och övrig undervisning i skolan, så att denna kunskap kan nyttjas i skapandet av en webbresurs. Undersökningen sker därmed genom en litteraturstudie och mynnar ut i en gestaltning.

Litteraturstudien är systematisk med en kvalitativ ansats. Systematiken ligger i sökning, kritisk granskning och sammanställning av litteraturen, samt att kriterier och sökmetod är tydligt utskrivna för läsaren av studien (Eriksson et al., 2013). Den kvalitativa ansatsen fokuserar på att tolka och förstå människans subjektiva upplevelse av omvärlden samt kartlägga det undersökta fältet genom insamlad empiri och teori (Eriksson et al., 2013). I föreliggande studie behandlas lärares förhållning till fältet demokrati i bildundervisning.

3.1 Sökord

Svenska och engelska sökord användes i följande kombinationer:

demokrati+skola

bild demokrati

bildämnet demokrati

democracy schools

democracy+school

art+democracy

democracy “visual art”

democracy “visual arts”

3.2 Urvalskriterier och avgränsning

Sökningar gjordes via Malmö Högskolas libsearch för att inkludera svenska resultat och på grund av tillgängligheten från Malmö Högskola. Dessutom användes databaserna

Education Resource Information Center (ERIC) och SwePub. ERIC valdes på grund av sin utbildningsrelaterade inriktning och SwePub för att få svenska resultat. Tidskrifterna International Journal of Art & Design Education (IJADE) och International Journal of Education and the Arts (IJE) användes också. Tidskrifterna valdes på grund av sin koppling till konst- och bildundervisning, även dessa kunde tillgås digitalt. Sökningarna gjordes på svenska och engelska och avgränsades till texter från och med 2011 då dessa i svenskt sammanhang skulle vara relevanta för kursplanen Bild (Skolverket, 2011) samt för att generera nyare och mer aktuella resultat. Sökningen i databaserna avgränsades till att endast gälla publikationer som var *peer reviewed* samt *full text online* för att få vetenskapliga resultat som var tillgängliga. Undantag för *full text online* var via libsearch på grund av tillgång till tryckt material. Efter avgränsningar återstod sammanlagt 163 resultat och därefter gjordes en första sortering genom att läsa titel och abstrakt och sälla bort texter som var mindre relevanta. Texter valdes bort på grund av att de inte behandlade demokrati och/eller skola, berörde lärare men ej elever eller inte var specifikt inriktade på bild. Då återstod åtta resultat som behandlade specifikt bildämnet i relation till demokrati. På grund av studiens syfte och inriktning eftersöktes texter som behandlade gymnasiet, men efter urval återstod även texter som behandlade högstadiet då alla texter var på engelska och sällan berörde specifikt åldrarna som motsvarar gymnasiet. Istället hittades många texter som talade om *K12* skolor, vilka sträcker sig från dagis (kindergarten) till gymnasiet (12th grade). Resultat som specifikt behandlade lägre åldrar än högstadiet sällades bort.

3.4 Data-analys

Då resultaten sammanställts har de delar som varit relevanta för studiens frågeställningar och syfte valts ut och sedan grupperats för att synliggöra mönster och överensstämmande eller motsättningar i sätten att arbeta med eller skriva om demokrati eller bildämnet. Resultatet av sammanställningen blev fyra identifierade förhållningssätt till demokrati i bildundervisning. Slutligen har dessa förhållningssätt ställts mot Hetland et al.:s (2013) åtta studiovanor, vilka förklaras under avsnittet Teoretisk ram. Förhållningssätt och

litteratur har ställts mot studiovanorna genom frågan; *Syns studiovanorna i demokratiskt bildarbete genom dessa förhållningssätt, i så fall hur?*

3.5 Metod-diskussion

Litteraturstudien saknar svenska resultat trots specifik sökning efter dessa. Ett resultat; Torunn Hauge, Anne Paulsen och Siv Ødemotland (2016), var skriven i en nordisk kontext men på engelska. En förklaring kan vara att svenska författare valt att skriva på engelska för att vidga sin läskrets. Vi fann några resultat i en svensk kontext som var skrivna på engelska, vilket stöder denna förklaring. Dessa resultat sållades dock bort mot de avgränsningar som ställts, vilket tyder på en avsaknad av studier i detta område. De flesta texter var skrivna i en engelsk eller amerikansk kontext, vilket kan påverka resultatens generaliserbarhet och tolkning i en svensk kontext. Exempelvis är rasfrågan och klassfrågan mer aktuell i USA. Detta innebär naturligtvis inte att diskriminering efter rasistiska konstruktioner eller klassförhållanden inte förekommer i Sverige eller inte är viktigt att motarbeta, men den sociala situationen är inte exakt densamma vilket bör tas i beaktande vid läsning av resultat. Exempelvis är det möjligt att genusfrågor har ett större utrymme i förhållande till ras- och klassfrågor, i en svensk kontext. (Observera att författarna av föreliggande studie syftar till ras som social konstruktion, ej som biologisk åtskillnad av människor.) Studien saknar även forskning som motsätter demokratiarbete i bildundervisning, vilket kan förklaras av studiens syfte och frågeformulering. Ansträngningar har ändå gjorts för att skapa en så bred bas som rimligt och släppa fram forskning med olika svar till frågorna.

3.6 Presentation av vald forskning

Kim Berman, författaren till *Artist as Change Agent: A Pedagogy of Practice in Artist Proof Studio* är docent i Visual Arts vid Johannesburgs Universitet. Hon är även grundare av APS, vilket står för Artist Proof Studio. APS är en verksamhet för att utbilda verkamma konstnärer och eleverna kommer från mindre gynnsamma socioekonomiska bakgrunder. Skolkontexten är annorlunda än den svenska skolan men Berman skriver ut

en värdegrund och ett fokus på demokratiarbete som vi bedömer är jämförbart med svenska skolans värdegrund och detta examensarbete.

Doug Blandy är Professor vid Arts and Administration program på University of Oregon samt författare av artikeln *Sustainability, Participatory Culture, and the Performance of Democracy: Ascendant Sites of Theory and Practice in Art Education*. Artikeln synliggör perspektiv på och förespråkar arbete för demokrati, aktivt medborgarskap, kultur och hållbarhet inom skolan.

Bárbara Cruz, Cheryl Ellerbrock och Noel Smith har skrivit *I Have Never Witnessed Students So Engaged: The Art of Democracy in Schools*, en artikel som argumenterar för att behandla demokratiskt arbete i skolan genom samtidskonst. Författarna arbetar vid The University of South Florida där Cruz är professor i samhällsvetenskap, Ellerbrock är lektor i mellan- och högstadie utbildning och Smith är föreståndare för latinamerikansk och karibisk konst.

Paul Duncum är professor i School of Art and Design, University of Illinois och författare till *Engaging Public Space: Art Education Pedagogies for Social Justice*, en artikel som undersöker lärares arbete med demokrati och social rättvisa genom konst och bildskapande i det offentliga rummet.

Torunn Bakken Hauge, Anne Synnøve Paulsen och Siv Ødemotland har skrivit artikeln *'Don't We Have a Storyline?' Negotiating Devising Strategy in a Nordic/Baltic Teacher Education Programme's Artistic Production*. Texten handlar om hur arbetssättet Devising Strategy kan användas för att få elever och lärare att gemensamt göra ett projekt ihop. Även om projektet inte hade huvudfokus på endast bildarbete, så ingick det som en aspekt av arbetet i form av dräktskapande för ett framträdande. Texten var också av intresse för vårt arbete på grund av dess pedagogiska implikationer om hur lärare och elever kan samarbeta och utmana lärarens auktoritära roll. Författarna är alla docenter vid universitetet Bergen University College. Hauge är docent i musik, Paulsen i visuell konst och Ødemotland i drama.

Nadine M. Kalin är docent på The College of Visual Arts & Design vid universitetet The University of North Texas och författare av artikeln *Art's Pedagogical Paradox*. Texten belyser alternativa relationer mellan bild, utbildning och demokrati som diskussionsunderlag för bildutbildning i framtiden. Genom att analysera ett bildprojekt kallat Pedagogical Factory, exemplifierar artikeln även samband och urkopplingar mellan samtida konstnärlig praxis, antagonism, nuvarande nyliberala logiker inom utbildning och bildutbildningspedagogiker.

Författaren av artikeln *Reimagining the Role of Art in the Relationship between Democracy and Education*, Jane McDonnell, är universitetslektor i Education Studies vid universitetet Liverpool John Moores University. Texten belyser ett alternativt sätt att förstå betydelsen av bild för demokrati och utbildning genom att förhålla sig till den politiska filosofin av Chantal Mouffe och Jacques Rancière, Rancieres arbete inom estetik, samt Gert Biestas pedagogiska filosofi.

Kimberly Powell & Stephanie Serriere, författarna av *Image-Based Participatory Pedagogies: Reimagining Social Justice*, är båda docenter vid universitetet Penn State University. Powell är docent i Språk, kultur och samhälle i the College of Education och för Art Education i the College of Arts and Architecture vid Penn State University. Serriere är docent på akademikerprogrammet Language, Culture & Society vid Penn State Universitys College of Education. Artikeln behandlar demokrati i relation till performance.

4 Resultat

Nedan beskrivs fyra förhållningssätt till bildens roll i demokrati utifrån vald forskning. Förhållningssätten är: Bilden som fostrare av demokrati, Bilden som utmanare av sociala orättvisor, Bilden som provokation och ifrågasättande samt Bilden som agent i det offentliga rummet. Därefter följer resultatet kopplat till den teoretiska ramen i form av åtta studiovanor; *Develop craft*, *Understand art worlds*, *Engage and persist*, *Stretch and explore*, *Envision*, *Reflect*, *Express* och *Observe*.

4.1 Bilden som fostrare av demokrati

Flera av studiens texter argumenterar för att bildämnet ger utrymme för pedagogiska och språkmässiga fördelar i arbetet med demokrati. Duncum (2011) menar exempelvis att många former av samhällelig och aktivistisk konst är lekfull, vilket stämmer in på tankar om lekfull pedagogik som engagerande. Lekfull pedagogik arbetar med känslomässiga kapital genom att leka med idéer på gränsöverskridande sätt och underhålla möjligheter, därigenom utvecklas elevers förståelse på ett bemyndigande sätt så att eleverna lär sig tillvarata sin omvärld (ibid.). Doug Blandy (2011) skriver att lärare behöver stiga åt sidan från att vara auktoritära kunskapsförmedlare till att facilitera lek och deltagande kultur: “Democracy is a performance. Democracy is performed by working with others, building consensus, designing inclusive discussions, resolving conflict, acting on common concerns, and planning for the future” (Blandy, 2011, s.252). Citatet visar på en demokratisk syn som liknar McDonnells (2014), och även på lekfullheten i lärande som Duncum tagit upp. Duncum (2011) skriver “Employing a playful pedagogy is to understand art education as a means for students to take charge of the world they are in the process of inheriting in a way that acknowledges the challenges of working toward social justice within educational institutions” (Duncum, 2011, s 360). Vad gäller de språkmässiga fördelarna i arbetet med demokrati genom bild, menar exempelvis Kim Berman (2012) samt Powell och Serriere (2011) att det visuella språket kan kommunicera när ord inte räcker till. Berman (2012) hänvisar till att väggmålningar kommunicerar med de som ser dem och även kan öka självförtroendet och bemyndigandet av de som skapar

dem, emedan Powell och Serriere (2011) skriver att bildskapande öppnar upp en ny dimension, och då bilder inte nödvändigtvis fokuserar på vad som är rätt eller gott, kan möten med bilder leda till en föreställning om en ny social vision, ett öppnande mot andra möjligheter samt att dessa upplevelser verkar för att berättiga individer till att tolka sina egna situationer och att röra sig mot nya sociala visioner om ideal såsom rättvisa, frihet och jämlikhet. De visar att bilder kan öka människors medvetenhet om sin obalans eller bristande sammanhållning genom att omformulera sin uppfattning av verkligheten, och sporra oss till agerande (ibid.). Berman (2012) menar att visuellt bildskapande och kreativitet är medel för att erkänna och utveckla potential i människor för att skapa förändring. Hon hävdar att bilder kan ge en kanal för uttryck när ord inte räcker till (ibid.).

Ett sätt att använda den visuella kommunikationens möjligheter är genom performance där kroppsspråkets visuella uttryck kan användas för att öva eleverna i att lyssna och tänka utanför mönster de är vana vid i dagligt tal. Powell och Serriere (2011) lät elever samarbeta genom *Image Theatre* (en metod för att undersöka abstrakta koncept), där elever turades om att positionera varandra för att visa en tolkning av demokrati, sedan samtalade gruppen om vilket uttryck uppställningen av kroppar gav. Arbetet synliggjorde olika perspektiv och förståelser av demokrati. På liknande sätt menar Berman (2012) att konstnärer som vill vara aktiva medborgare behöver utveckla kunskaper för att samarbeta med förståelsen av sociala system och institutioner för att skapa mening och förståelse hos allmänheten, men att dessa kunskaper inte vanligtvis kopplas till bildskapande. Powell och Serriere (2011) bjöd in allmänheten genom att intervjua förbipasserande personer och låta dem bli åskådespelare (spect-actors), när elever arbetade med *Image Theatre*. Då *Image Theatre*-övningen flyttades ut från en stängd workshop till den offentliga gatan blev den en form av interaktiv performance (ibid.) En annan typ av performance som också övar samarbete beskrivs av Hauge et al. (2016) då en grupp elever och lärare satte upp en pjäs genom *devising strategy*. *Devising strategy* innebär att alla deltagare samarbetar och till stor del improviserar fram ett resultat, där manus för den slutliga visningen skrivs under tiden deltagarna övar. I Hauge et al.:s (2016) fall arbetade gruppen utifrån norska väsen som tema. Även kostymer och kulisser arbetas fram efterhand, och formen av improvisation kräver både att deltagarna

lyssnar in varandra och anpassar sig efter gruppen samt att de kan kommunicera sina idéer. Arbetssättet är demokratiskt i den mån att deltagarna samarbetar och tar gemensamma beslut, dock visar författarna på en svårighet i att bortse från lärarnas auktoritet och att samarbetet innebär spänningar och konflikter som måste lösas (ibid.).

“With democratic leadership in devising strategy, there will always be a tension. The challenge of the teacher to define or interpret and perform the facilitator role will always exist. He or she has to be a situational leader to be able to ‘read’ the complex situations that occur in the group and suggest actions” (Hauge et al., 2016, s.16).

McDonnel (2014) menar att bildskapande och performance kan visa en situation som människor kan reagera på. Den kan subjektifiera och exemplifiera normer och värderingar, sätta dem i en specifik kontext och fråga: Är det här rätt? McDonnel hävdar att bilder och performance kan ifrågasätta de roller och maktpositioner som är närvarande, varvid människor kan reagera och på så vis skapa förutsättningar för förändring i en demokratisk mening. De kan även visa välkända företeelser ur ett för betraktaren nytt perspektiv (ibid.).

Bildskapande och performance är viktiga redskap för att använda befintlig kunskap praktiskt, enligt Powell och Serriere (2013). Berman (2012) menar att aktivt medborgarskap där människor arbetar för sina rättigheter i samhället är nödvändigt för att upprätthålla en demokrati och Blandy (2011) trycker på att medborgarskap måste tas på allvar för att främja aktivt deltagande. De nämnda texterna argumenterar således för att demokratiskt arbete i och utanför skolan inte kan regleras till enbart samtal och diskussioner eftersom praktiskt arbete är viktigt. Powell och Serriere (2013) argumenterar att en person måste arbeta praktiskt med att nå utanför sig själv och påverka en situation för att bli fullt medveten och uppmärksam. Författarna menar därmed att en person inte ger något full uppmärksamhet om hen endast reflekterar över en situation utan avsikt att påverka den. De medger att detta kan tyckas problematiskt i en kultur där kunskaper mäts genom prov med färdiga svar, men menar att forskning antyder en nödvändighet i att praktiskt tillämpa kunskap för lärandet (ibid.). Blandy (2011) skriver dessutom att elever måste lära sig att förstå politiska processer och strategier samt kommunicera i olika medier, vilket praktiska övningar inom bildämnet kan utveckla.

4.2 Bilden som utmanare av sociala orättvisor

Berman (2012) exemplifierar hur bilder kan användas för att ge en annan social vision av verkligheten genom att använda bildskapande för att utmana sociala orättvisor i en post-apartheidisk demokrati i Sydafrika. Genom initiativet APS (Artist Proof Studio) fick bildelever med konstnärliga förmågor men med oförmånliga bakgrunder ta ställning för jämställdhet mellan könen, ta ställning mot våld i hemmet och sexuella övergrepp, samt uppmärksamma användandet av preventivmedel och omskäring som alternativ i ett samhälle där HIV och AIDS drabbade en stor del av befolkningen. APS verksamheten slog sig även ihop med organisationen Sonke Gender Justice och deltog i workshops, där de förde diskussioner om jämställdhet, vilket synliggjorde starka misogyniska åsikter hos deltagarna. De ombads förhöra/undersöka sin egen ståndpunkt. APS studenterna använde sedan sin skicklighet i att skapa bilder för att motverka fördomar och orättvisor. Berman menar att det reflektiva deltagandet krävs för att bildskapandet ska fungera mot orättvisor (ibid.).

Ett annat sätt bild uppmärksammas som en möjliggörare av förändring är genom ifrågasättandet av konsumtion och auktoritet i det offentliga rummet (Duncum, 2011). Duncum menar att aktivistiska sociala ingripande av konstnärer bidrar även med modeller för hur konstnärer arbetar med social rättvisa trots nödvändiga förhandlingar och kompromisser i samhället – kompromisser så som att försöka navigera i ett samhälle präglad av kapitalism och konsumtion. Vidare talar Duncum om att vissa bildpedagoger i sin utbildning ifrågasätter det privata och företagsägda offentliga rummet med syfte att elever ska bli mer kritiskt tänkande. Kritiken siktar ofta mot att synliggöra normer och ideologier som ska få oss att konsumera, exempelvis sexism, liksom kritik mot konsumtion i sin egen rätt. Duncum kallar den typen av kritik och aktivitet för motsättande (oppositional). Duncum menar dock att denna typ av kritik riskerar att bli endast akademisk trots att den ofta förespråkas (ibid.).

4.3 Bilden som provokation och ifrågasättande

Nadine Kalin (2014) menar att konst behöver vara provokativ och frustrerande för att verka demokratiskt, men att många demokrati-genom-konstprojekt i utbildningssyfte saknar detta. Hon hävdar att de bör vara provocerande och konfliktfyllda och skapa en förändring. Kalin menar att bildlärare ofta styr eleverna mot bestämda mål och slutsatser, vilket hämmar den demokratiska lärandeaspekten (ibid.). Även McDonnell (2014) problematiserar försök som gjorts för att få in demokrati i undervisningen i form av integration och elev-initiativ som tecken på detta. McDonnell menar att debatten om estetiska ämnen och demokrati kan kritiseras för att avpolitiserar både konsten och utbildning, genom att fokusera på de estetiska ämnenas och konstens externa värde snarare än dess inneboende kvaliteter. Detta kan innebära att se bildens förmåga att lyfta subjektivitet (både i betydelsen att göra människor självmedvetna och som motsats till att vara objektiv) och perspektiv inom demokrati och politik i motsats till att se konst och bildskapande som en universell och politiskt neutral godhet (ibid.). Kalin (2014) refererar till Chantal Mouffe och poängterar att sällskaplighet och samarbete utan politiska mål bedrivs genom konst för dess egen skull och som verktyg för att nå slutmålet själva. Hon menar att denna normalisering av deltagande kan göra intryck av ett estetiserande av de sociala och mer trevliga aspekterna av en serviceekonomi. Vidare menar hon att detta fokus på sällskaplighet kan vara liktydigt med en skakig parallell mellan ett öppet arbetande och ett inkluderande samhälle, som om en planlös form skulle framkalla ett demokratiskt samhälle, eller att en icke-hierarkisk installation skulle förutspå en egalitär värld. Det ironiska med detta, menar Kalin, är att det saknar antagonismen, motståndet, kritiken, och konflikten som är nödvändiga för demokrati. Kalin refererar vidare till Mouffe, som använder sig av termen agonism för att beskriva fenomenet som uppstår när det offentliga ställs i bestridande mellan olika parter som tycker olika. Detta ger möjlighet till att konfrontera olika hegemoniska politiska projekt och är ett grundläggande element i politik. Kalin menar att istället för avpolitiserande av konst i utbildning, bör konflikter och störningsmoment ses som potentiella, oförutsedda lärandesituationer. Enligt henne bör antagonistiska störningsmoment till och med införlivas i utbildningen för att ge elever möjlighet att hitta och utveckla sin egen röst och sitt

ansvarstagande (ibid.). Även Bárbara Cruz, Cheryl Ellerbrock och Noel Smith (2015) skriver om konst som protest mot sociala orättvisor, vilket kan diskuteras i bildundervisning. De menar att SCA (socially conscious art) är ett kraftfullt medium för att lära ut demokratiska ideal, genom att bistå med målade exempel av historiska och nutida sociala problem. SCA visar vad individer runt om i världen gör för att förbättra sina samhällen, vilket inspirerar och kan motivera dagens ungdom i främjandet av en demokratisk värld. Undersökande av kontroversiella praktiker som känns personligt laddade för eleverna kan leda till ett öppnare demokratiskt tanke-klimat (ibid.).

4.4 Bilden som agent i det offentliga rummet

Duncum (2011) menar att bildutbildare kan ta inspiration från aktivistisk konst för att få sina elever att utmana offentliga engagemang. Han belyser att denna typ av bilder kan användas för att direkt interagera med offentligheten om samhälleliga problem och belyser att aktivistisk konst skiljer sig från offentlig konst genom att den är medvetet designad för att skapa dialog hos allmänheten (ibid.).

Som ett exempel på hur lärare kan skapa dialog i klassrummet skriver Duncum (2011) om en lärare som tog ut eleverna till en affär och undersökte marknadsstrategier och hur förpackningar skilde sig åt beroende på vilken klient de riktades mot. Diskussionerna av undersökningen sträckte sig dock inte längre än till att synliggöra manipulativa marknadsstrategier. En annan lärare med en annan klass, valde att först diskutera konsumtion och kapitalism, och sedan ta eleverna till olika kommersiella platser för undersökande. Eleverna i detta fall reflekterade över vad som inte visades i en nostalgisk sfär (exempelvis fanns inget som påminde om rasproblematiken under det årtionde och geografiska område som behandlades. I en annan affär fanns dockor med historiska festklänningar men inget som antydde den sociala orättvisa och lidande som krävdes för att upprätthålla överklass-lyxen under tidsperioden). Den andra läraren fortsatte också genom att låta eleverna svara på sina frågeställningar genom bildskapande, där de fick möjlighet att visa på lösningar. Dock höll sig bägge dessa exempel till att skapa medvetenhet, men inte till att agera i det offentliga rummet då elevernas arbeten inte visades offentligt (ibid.).

Duncum (2011) skriver om det demokratiska offentliga rummet och menar att det är dött på grund av restriktioner och att människor inte vågar använda det av rädsla för bland annat att bli attackerade. Ett exempel som tydliggör restriktioner är att graffiti, som är vanliga människors kanal till uttryck, klottersaneras men reklam får finnas överallt. Social rättvisa grundas på mänskliga rättigheter, som grundar sig på yttrandefrihet och uttrycksfrihet. Duncum menar vidare att det offentliga rummet både virtuellt och fysiskt är övervakat av myndigheter och kapitalistiska bolag, vilket hämmar möjligheten till uppror även i användarstyrda nätverk (ibid.). Även Blandy (2011) har belyst vikten av att offentliga rum hålls öppna. Blandy hänvisar till Chris Riley som menar på att konst, kultur och innovation är mycket beroende av att internet är öppet för allmänhetens intresse. Enligt Riley är innovation, konsumentval, fri talan samt demokrati beroende av detta (ibid.). Duncum (2011) skriver vidare om virtuell offentlighet, och exemplifierar hur initiativ görs av aktivister för att främja ett internet som förhåller sig mer till allmänheten snarare än privatägda företag eller andra auktoriteter. Ett exempel han tar upp är hur aktivister skapar hemsidor för att medvetandegöra besökare, till exempel en försäljningssida som ifrågasätter konsumtion. Men även här behöver eleverna interagera med besökarna för att nå större djup än att endast medvetandegöra (ibid.). Blandy (2011) tar upp ett annat exempel på försök till fria utrymmen i form av *zines*. *Zine* är en förkortning av engelskans *magazine*, och refererar till olika sorters amatörproducerad media som distribueras i konventionellt eller icke-konventionellt tidningsformat. Blandy menar att *zines* exemplifierar de typer av fria utrymmen som är nödvändiga för demokrati. *Zines* bidrar med utrymmen där språk, meningar och framtider skapas på nytt. Detta är utrymmen där samhällen, nätverk och sammanslutningar högakts och från vilka politisk aktivitet uppstår. Blandy hävdar att *zines* kommunicerar kulturellt innehåll och kulturella former genom att betona att de inte endast är ett meddelande som ska tas emot, utan snarare en modell för deltagande kulturell produktion och organisation som ska ageras utefter (ibid.).

Ett sätt att använda bildskapande på ett demokratiskt vis är enligt Duncum (2011) att göra offentlig konst i exempelvis parker eller på lekplatser. Han menar att detta kan utmana de kommersiella krafternas ensamrätt till det demokratiskt offentliga rummet även om agerandet inte i sig är motsättande eller uppmanar till handling. Powell och

Serriere (2013) skriver om det nyfikna ögat, för att påvisa en blick som ser det den ännu inte förstått, som uppmärksammar mönster och meningar vilka inte nödvändigtvis är slumpmässiga. För att utbilda det nyfikna ögat krävs en insikt i att konsten och bilderna kan vara inbäddade i politiska och ideologiska budskap och normer, och även hur vårt sätt att traditionellt se och förstå bilder ligger inbäddade i samhällseliga normer och ideologier (ibid.). Även Duncum (2011) skriver om politiska och ideologiska budskap och normer i samband med bilder när han beskriver det offentliga rummet som ett visuellt rum där auktoriteten visar sin makt och allmänheten kan ge svar på dessa uppvisningar. Blandy (2011) skriver också om fria utrymmen eller offentliga utrymmen som en plats för politisk aktivitet som inte enbart handlar om att ta emot budskap utan att även svara på dem med agerande. Dessa platser är enligt Blandy nödvändiga för demokrati (ibid.). Vidare menar McDonnell (2014) att bilder i det offentliga rummet enbart är ett avstamp och att förändring endast kan ske när människor reagerar på det avstampet på ett oförutsett vis. Den som initierar ett politiskt initiativ ska inte ses som en upphovsman eller producent, utan snarare som ett subjekt i den tvåfaldiga betydelsen av ordet, nämligen den som påbörjade en aktion och den som får hantera konsekvenserna av den (ibid.). Liknande värderingar av allmänhetens agerande kan ses i Duncums nivåer av arbetsformer. Han menar att en mer motståndsmässig eller starkare form av bildarbete (än enbart medvetandegörande) börjar i att undersöka det offentliga rummet för att sedan skapa skulpturer eller demonstrationer som inbjuder allmänheten att agera (Duncum, 2011).

Cruz et al. (2015) skriver om att SCA (Socially Conscious Art) visar vad individer runt om i världen gör för att förbättra sina samhällen, vilket inspirerar och kan motivera dagens ungdom i främjandet av en demokratisk värld. Undersökande av kontroversiella praktiker som känns personligt laddade för eleverna, kan leda till ett öppnare demokratiskt tanke-klimat. De menar vidare att demokrati i klassrummet kan ske genom att elever, efter att ha sett och diskuterat en konstnärs verk, själva skapar verk med syfte att initiera en förändring hos andra eller samhället (ibid.). Duncum (2011) belyser att aktivistiska bilder kan användas för att direkt interagera med offentligheten om samhällseliga problem och att den skiljer sig från offentlig konst genom att vara medvetet designad för att skapa dialog hos allmänheten, medan offentlig konst främst ska ta hänsyn

till kompositionsregler och spegla konstnärens uttryck. Duncum menar också att det är viktigt att föra bildskapandet ut från klassrummet och in mot offentligheten. Med stöd av Mark Graham argumenterar han att isoleringen av utbildningen från lokala mänskliga och ekonomiska samhällen minskar skolans offentliga, demokratiska ansvar (ibid.).

5 Texterna i förhållande till de åtta studiovanorna

Som tidigare nämnts används de studiovanor Hetland et al. (2013) skriver om i boken *Studio Thinking 2*, för vidare analys. Nedan förklaras hur studiovanorna syns och appliceras i resultatet. Det är värt att notera att studiovanorna Hetland et al. (2013) beskriver är strikt relaterade till bilder och visuella aspekter, och Hetland et al. varnar uttryckligen för att dra paralleller till andra kontexter än bildarbete. Likheter mellan studiovanorna och demokratiska färdigheter synliggörs dock i denna litteraturstudie och därför menar vi att studiovanorna, som de används och tolkas i denna studie, kan vara ett sätt att arbeta med skolans värdegrund.

“I förskolan och skolan ska barn och elever utveckla demokratiska förmågor som till exempel kommunikativ förmåga och kritiskt tänkande” (Skolverket, u.å.).

Studiovanor som är särskilt relevanta för detta är *Reflect* och *Observe*. Förmågan att tala med andra och ifrågasätta aspekter av sitt lärande är en aspekt av kritiskt tänkande. Även att uppmärksamma visuella kontexter är en viktig förmåga för att se sammanhang och därmed förstå olika aspekter att reflektera över.

“Detta för att förbereda dem för ett framtida liv som aktiva samhällsmedborgare. Dessa förmågor utvecklas genom att tillsammans kommunicera kring gemensamma frågor och att aktivt delta i reflekterande samtal kring normer och värden” (Skolverket, u.å.). Studiovanorna *Understand art worlds*, *Engage and persist* samt *Express* är särskilt gynnsamma för att förbereda elever att bli aktiva medborgare. Några sätt att vara en aktiv medborgare är att förstå konsthistoria i form av samtidskonst och hur konstnärer arbetar mot sociala orättvisor för att se och arbeta med problem eller orättvisor, samt att förmedla sina idéer och känslor. För de medborgare som inte ser orättvisor eller inte har verktyg att adressera problem blir det mycket svårt att aktivt delta i de demokratiska processer som omfattar mer än att fylla i en röstsedel.

5.1 Develop craft

Den första av de studiovanor som Hetland et al. (2013) tar upp är *Develop Craft*. Denna studiovana knyter an till hantverket, att använda redskap och material praktiskt, exempelvis att blanda färg eller rita ur centralperspektiv. Förvånansvärt få av våra texter nämnde dessa kunskaper explicit även då flera av dem beskrev övningar där dessa kunskaper skulle vara nödvändiga och övas. Exempelvis skrev Hauge et al. (2016) om hur kostymer och kulisser arbetades fram då de skapade en pjäs genom *devising strategy*, och Blandy (2011) skriver att praktiska övningar inom bildämnet kan utveckla elevers förståelse för politiska strategier och processer. Det är dock möjligt att Blandy egentligen menar aspekter av det praktiska arbetet som knyter an till andra typer av studiovanor än just den praktiska hantverks-skickligheten.

5.2 Understand art worlds

Den andra studiovana Hetland et.al. (2013) tar upp är *Understand art worlds* som innebär att förstå konsthistoria men också att kunna interagera med andra konstnärer privat och offentligt. Blandy (2011) skriver att praktiska övningar kan utveckla förmågan att kommunicera i olika medier, och Powell och Serriére (2013) menar att människor blir medvetna genom att arbeta praktiskt för att påverka en situation. Utifrån detta framträder att praktiskt arbete med ett mål fungerar som ett sätt att lära sig förstå bildvärldar på ett djupare plan än vid exempelvis en föreläsning utan praktiska moment. Detta innebär dock inte att teori om exempelvis konsthistoria kan uteslutas då eleverna fortfarande behöver teoretisk information att arbeta praktiskt utifrån, vilket visas då Cruz et al. (2015) poängterar vikten av att se exempel på historiska och nutida sociala problem. De menar att samhällskritisk konst kan bidra med sådana exempel. De menar vidare att undersökandet av aktuella och kontroversiella praktiker kan öppna upp ett mer demokratiskt tankeklimat (ibid.). Studiovanan inbegriper även att interagera med och förstå andra bildskapare, detta kan ses då Hauge et al. (2016) antyder att förståelsen av andra bildskapare och aktörer i gruppen spelade en stor roll vid *devising strategy*, emedan Berman (2012) direkt skriver att konstnärer som vill vara aktiva medborgare behöver

utveckla förståelse för att agera både med varandra och allmänheten och att förstå nuvarande tradition. Powell och Serrières (2013) uttalande om utvecklingen av det nyfikna ögat påtalade också en nödvändighet i att förstå hur bildvärldar är politiskt och ideologiskt färgade.

5.3 Engage and persist

Studiovanan *Engage and persist* innebär att vilja sätta sig in i problem inom bildvärlden och arbeta med dem, vilket utvecklar fokus och andra mentala förmågor. Cruz et al. (2015) skriver om hur eleverna först uppmärksammar och förstår orättvisor för att sedan själva se något i samhället de vill arbeta med eller mot och till sist skapa ett eget verk i det syftet, även Duncum (2011) och McDonnell (2014) beskriver liknande uppgifter. Både vid valet av arbetsområde och sedan bildframställning möter eleverna en mängd olika problem som de behöver ta sig igenom, det kan vara allt från hur de ska få en färg fästa till hur de kan uttrycka sin åsikt eller fråga så att någon annan förstår den. Berman (2012) poängterar även vikten av att reflektivt deltagande för att skapa bilder mot orättvisor. Hauge et al.:s (2016) text om *devising strategy* behandlar också en process med många problem som behöver lösas. En skillnad i deras exempel är fokus på att lösa problemen i en grupp där en stor del av problemen kan bero på olika åsikter.

5.4 Stretch and explore

Studiovanan *Stretch and explore* bygger på att våga göra saker som är bortom ens kapacitet och att lära sig av sina misstag. En viktig poäng med vanan är avsaknaden av facit eller bestämt mål. McDonnell (2014) skriver att de som skapar politiska bilder i det offentliga rummet inte vet hur de kommer tas emot. Här vill vi belysa ovissheten, eller bristen på facit, som markerar både studiovanan *Stretch and explore* och McDonnells uttalande samt därmed visa hur denna studiovana kan kopplas till demokratiskt agerande. Hit kopplas även Duncums (2011) uttalande om lekfullheten i aktivistisk, offentlig konst exempelvis på utforskande utan ett facit. En annan form av utforskande kan ses i den *Image Theatre* eller performance Powell och Serriere (2013) beskriver, där eleverna utforskade sina och varandras tolkning av demokratibegreppet. Också detta var en öppen

uppgift utan fast svar, vilket syntes av de olika tolkningar som framkom. De uppgifter som utgick ifrån att först undersöka något i samhället och sedan arbeta med ett svar på det, vilket även togs upp under rubriken *Engage and persist*, kan också visa på *Stretch and explore* genom att eleverna utforskar det deras undersökning visar när de arbetar med sitt svar. Huruvida de tänjer på sin kapacitet kan naturligtvis bero på hur långt ifrån sin komfortzon de behöver gå för att skapa ett godtagbart verk. Arbetet med *devising strategy* för att sätta upp en pjäs som Hauge et al. (2016) behandlar, visar också ett sätt att arbeta utan facit där eleverna sannolikt behöver utmana sin kapacitet och definitivt utforskar och omvärderar olika lösningar under arbetets gång. Ett exempel är när drama gruppen bad att få använda kostymerna under repetitionerna och detta påverkade sättet de gestaltade sina roller, ett annat exempel är hur de ändrade och lade till saker till dräkterna ända fram till en halvtimme före föreställningen.

5.5 Envision

Studio vanan *Envision* går ut på att eleven ska utveckla sin förmåga att mentalt föreställa sig det som inte kan observeras direkt för att sedan tänka sig nästa möjliga steg i skapandet av ett verk. Powell och Serriére (2013) skriver att bildskapande öppnar upp en ny dimension, och att möten med bilder kan leda till föreställningar om nya sociala visioner. Även Berman (2012) exemplifierar hur bilder kan användas för att ge en annan social vision om verkligheten genom bildskapande för att utmana sociala orättvisor så som våld i hemmet och misogyn beteenden. I dessa exempel illustreras hur elever kan öva upp studiovanan *Envision* genom att föreställa sig nya sociala visioner och sedan illustrera dessa. Även Duncum (2011) har beskrivit uppgifter med fokus på att mentalt tänka sig det som inte finns där genom att ifrågasätta offentliga engagemang och sedan låta eleverna illustrera sina frågeställningar och lösningar i bilder. Elevernas ifrågasättande av det offentliga är något som eleverna behövde visualisera mentalt för att sedan uttrycka i bilder. Detta kan ses som ett exempel på en lärandesituation där studiovanan *Envision* övas. Eftersom litteraturen främst behandlar den demokratiska aspekten av bild illustreras den första delen av studio vanan (Lära sig att föreställa sig mentalt det som inte kan observeras direkt) mer än den andra (och tänka sig nästa möjliga

steg i skapandet av ett verk). Men även om det inte uttrycks explicit i litteraturen, dras slutsatsen att vid skapandet av dessa verk så måste eleverna under arbetsprocessen tänka sig nästa möjliga steg för hur deras bilder ska arbetas fram och därav inkluderas även den andra delen av studiovanan.

5.6 Reflect

Studio vanan *Reflect* består av två aspekter: *Ifrågasätt och förklara*, som går ut på att lära sig att tänka och prata med andra om en aspekt av sin egen arbets- eller lärandeprocess samt *Utvärdera*, som innebär att lära sig att bedöma sitt eget arbete eller arbetsprocess, och andras verk i relation till standarder inom fältet.

Hauge et al. (2016) skriver om arbetsprocessen *Devising strategy*, där alla deltagare samarbetar och till stor del improviserar fram ett resultat och där manus för den slutliga visningen skrivs under tiden deltagarna övar. *Devising strategy* utgör ett exempel på hur studio vanan *Reflect* kan övas. Detta eftersom att deltagarna i samarbetet behövde kommunicera konstant med varandra om arbetet de skulle göra och eftersom de under arbetets gång behövde bedöma det de gjorde gemensamt och få godkännandet av scendirektören för att förhålla sig till standarder inom fältet. Powell och Serriere (2013) skriver om ett annat arbetssätt; *Image theatre*, där elever turades om att positionera varandra för att visa en tolkning av demokrati, sedan samtalade gruppen om vilket uttryck uppställningen av kroppar gav. Här tar studiovanan *Reflect* form genom gruppens positionerande av varandra och deras samtal om detta, och eleverna måste förhålla sig till fältet *Image theatre*.

Duncum (2011) skriver om en lärare som diskuterade konsumtion och kapitalism i klassrummet med sina elever, för att sedan ta dem till olika kommersiella platser. Elevernas frågeställningar av detta fick sedan illustreras genom bildskapande där även lösningar uppvisades (ibid.). I detta fall blev lärandeprocessen utgångspunkten för elevernas arbete och lärarens introducering av ifrågasättandet av konsumtion och kapitalism utgjorde grunden för att eleverna skulle kunna bedöma sina verk utefter standarder i fältet.

5.7 Express

Studio vanan *Express* innebär att lära sig att skapa verk som förmedlar en idé, känsla, eller en personlig innebörd. Duncum exemplifierar ett demokratiskt sätt att öva denna studiovana på då han skriver om att skapa offentlig konst för att utmana de kommersiella krafternas ensamrätt till det offentliga rummet (2011). I ett sådant projekt lämnas utrymme för förmedlingar av idéer, känslor och personliga innebörder då det tillåter elever att få sina åsikter uppmärksammade genom att skapa en närvaro i det offentliga rummet. Blandy (2011) belyser vikten av att elever måste lära sig att förstå politiska processer och strategier samt kommunicera i olika medier för att uppnå aktivt medborgarskap, vilket praktiska övningar inom bildämnets ramar kan utveckla. Genom att kommunicera i olika medier med insikt om politiska processer och strategier ges eleverna möjlighet att förmedla idéer, känslor och personliga innebörder med större förhoppning om förändring på grund av sina kunskaper. Hauge et al. (2016) skriver om *Devising strategy*, som innebär att alla deltagare samarbetar och till stor del improviserar fram ett resultat, där manus för den slutliga visningen skrivs under tiden deltagarna övar. Här ges utrymme för en mängd olika förmedlingar av idéer, känslor och personliga innebörder på grund av arbetsformens inkluderande karaktär och faktumet att nästan inget är förutbestämt från början. Powell och Serriére (2013) skriver om *Image theatre*, en samarbetsform där elever fick positionera varandra på olika sätt för att förmedla idéer om demokrati. Även här övas studiovanan *Express*, då eleverna uttrycker sina idéer om vad demokrati är.

5.8 Observe

Studio vanan *Observe* innebär att lära sig uppmärksamma visuella kontexter närmre än vanligt tittande kräver, och att därmed se saker som inte setts annars. Powell och Serriére (2013) skriver om det nyfikna ögat vilket kräver en insikt i bilders ideologiska och politiska kontext. Duncum (2011) belyser två exempel på hur lärare uppmanat elever att undersöka i det offentliga rummet. Idén om det nyfikna ögat tillsammans med Duncums exempel på lärarinitiativ för att få eleverna att ifrågasätta saker de stöter på i

offentligheten kan knytas an till studiovanan *Observe*. Både idén om det nyfikna ögat och Duncums lärarexempel handlar om att observera visuella kontexter på mer än ett estetiskt plan för att synliggöra bakomliggande faktorer, som politiska och ideologiska budskap eller historiska sociala orättvisor och vilka klienter produkter riktar sig mot, för åskådaren av verket (vare sig det är ett konstverk, en klänning eller en produkt i ett skyltfönster). Detta stämmer väl överens med Powell och Serrieres (2013) tankar om bilder som påvisare av obalans eller bristande sammanhållning. Studiovanan *Observe* är en väg till att öka just denna medvetenhet hos elever.

5.9 Sammanfattning

Aspekter som faller under studiovanan *Develop craft* diskuterats inte utförligt i litteraturen trots att hantverket och skapandet varit en del av alla texternas uppgifter. Vidare syns aspekter som faller under *Stretch and explore*, *Engage and persist*, *Express* samt *Understand art worlds* i flest texter. Powell och Serrière (2013), Duncum (2011) och McDonnell (2014) är de författare som lyft fram aspekter som passar in under flest studiovanor. Deras texter förhåller sig även starkt till offentligheten och social rättvisa utan att stanna innanför klassrummets väggar.

6 Gestaltningens upplägg och genomförande

Gestaltningen kan hittas på följande webbadress: <http://bildklustret.webnode.se>

För att stödja integreringen av demokratifrågor har en didaktisk resurs skapats i form av en hemsida vid namn Bildklustret (bildklustret.webnode.se), vilken är gestaltningen för detta examensarbete. Två lektionsplaneringar inkluderas i resursen. Namnet valdes för att vara unikt, relativt kort och anknyta till ämnet Bild. Till hemsidan kopplas ett forum där medlemmar kan diskutera frågor om bildundervisning, dela egna planeringar och interagera. Gestaltningen riktas främst till bildlärare men vem som helst kan bli medlem. Tanken bakom ett forum är möjligheten att spara relevanta trådar (exempelvis lektionsplaneringar) där de blir lätta att hitta och leta bland. Liknande plattform finns på Facebook i form av grupper, men en nackdel med Facebook är att material lätt försvinner bland nya inlägg. Det finns även sidor såsom lektion.se, där lärare lägger upp lektionsplaneringar av olika slag i olika ämnen. Bildklustrets forum skiljer sig genom att det inriktas endast till bildämnet på gymnasienivå. Hemsidan har även en sida med länkar till resurser som fria bild- och filmbehandlingsprogram och begreppslistor då vi märkt att bildlärare på våra praktikplatser uppskattat tips som dessa. Programmen på resurs-sidan är i flera fall *open-source*, eller på svenska öppen källkod, vilket innebär att vem som än vill får använda eller modifiera källkoden utan att betala. Övriga program på listan är inte *open-source*, men däremot gratis att ladda ner och använda vilket innebär att även skolor med en ansträngd budget kan få tillträde till användbara program under förutsättning att de har datorer som programmen kan laddas ner till. Hemsidan i sig är vinklad för att synliggöra värdegrunden med särskilt fokus på demokrati. Just att synliggöra och tydligt få med demokratiperspektivet skiljer sidan från andra sidor av liknande slag.

Hemsidans design är baserad på en mall från den valda plattformen, vilken är Webnode. Plattformen valdes på grund av sin användarvänlighet och av kostnadsskäl; det var gratis att skapa en hemsida som inte innehöll allt för störande reklam. Mallen är vald då den ger ett stilrent och lättöverskådligt gränssnitt. En funktion på hemsidan tillåter länkar att läggas in som knappar vilket gör att länkadressen kan ersättas med en tydligare titel och länken blir väl synlig. Detta har vi bland annat nyttjat i våra lektionsplaneringar,

där utdelningsmaterial och koppling till kunskapskrav ligger under olika knappar på lektionsplaneringarnas sidor. Grunden i gestaltningen är, förutom formen av Bildklustret, de två lektionsplaneringarna då dessa är ett direkt resultat av föreliggande litteraturstudie och analysen genom Hetland et al.:s (2013) studiovanor. Nedan beskrivs därför uppgifterna mer ingående.

6.1 Lektionsplaneringarna

Resultatet av litteraturstudien motiverar att båda uppgifterna på Bildklustret inbegriper ett aktivt arbete för demokrati eller mot orättvisor och inte stannar vid medvetandegörande av normer och demokratiska processer. Exempel och slutsatser i föreliggande studie har varit inspiration för att skapa lektionsplaneringar med relevans för svenska styrdokument.

6.1.1 Agera Demokrati

Uppgiften *Agera Demokrati* är en performance-uppgift inspirerad av Powell och Serrière (2011) samt Duncum (2011). Uppgiften är skriven som olika delar, rubricerade som *Del 1* och *Del 2*. Powell och Serrière beskrev en övning med *Image Theatre*, där eleverna skulpterade varandra för att visa olika tolkningar av demokrati. Övningen omvandlades till en interaktiv performance då förbipasserande bjöds in, detta har stått som grund i *Del 1*. Utöver detta läggs en fortsättning, baserat på Duncums (2011) uttalande om vikten av att inte stanna vid utforskande och medvetandegörande, utan även att svara på resultaten av det utforskande arbetet. Därmed i *Del 2* ska eleverna skapa en bild (två- eller tredimensionell) som motarbetar någon negativ aspekt eller främjar en positiv aspekt framkommen ur diskussionen i *Del 1*. En problematik med att skriva denna del tydligt ligger i att inte på förhand veta vad som diskuteras, därför tydliggjordes uppgiftens form genom exempel. Uppgiften kopplas till studiovanorna *Develop craft* och *Understand art worlds* genom bildskapandeprocessen i den andra delen, *Engage and persist* genom processen att tolka demokrati och svara på tolkningen. *Stretch and explore* övas genom *Del 1* som inte har något fast svar. Denna studiovana kan även övas genom bildarbetet i *Del 2*. *Envision* och även *Express* sker under bildskapandeprocessen men också då eleverna skulpterar varandra för att ändra tolkningen av demokrati och *Reflect* sker under diskussionen samt är tillsammans med *Observe* genomgående i första delen av uppgiften.

6.1.2 Kroppsspråk i det offentliga rummet

Uppgiften *Kroppsspråk i det offentliga rummet* är inspirerad av Duncums (2011) exempel på hur en lärare diskuterade konsumtion och kapitalism i klassrummet för att sedan ta eleverna ut till kommersiella platser för att undersöka. Uppgiften konstrueras genom metodiken att gå igenom ett fenomen i klassrummet för att sedan ta undersökandet till det offentliga rummet. Den skiljer sig dock från Duncums exempel vad gäller lärarens närvaro. Läraren förväntas inte vara närvarande när eleverna utforskar i det offentliga rummet i Bildklustrets uppgift. Uppgiften är uppdelad i fem delar. Detta för att eleverna ska arbeta enskilt och läraren inte kan vara på fler än ett ställe samtidigt. I del ett får eleverna en introduktion av ämnet med en kort genomgång och diskussion. Därefter, i del två, får eleverna gå ut i det offentliga rummet för att undersöka. I del tre ska eleverna sedan ta med sig sina reflektioner efter undersökandet och tolka det genom bildskapande. I del fyra ska varje elev presentera det hen kommit fram till och sina bilder. Slutligen i del fem hålls en kort diskussion i klassen om vad eleverna lärt sig och vad som synliggjorts efter detta undersökande arbete. Uppgiften kan kopplas till flera av Hetland et. als studiovanor; *Develop craft*, genom bildskapandet som eleverna får utföra, där de finslipar sina färdigheter i bildskapande. *Engage and persist* berörs genom att uppmärksamma och synliggöra den sociala konstruktionen av könskodade kroppsspråk, som kan ses som ett problem om de som inte formar sig efter dessa sociala konstruktioner riskerar att i viss mån bli exkluderade i samhället. *Envision* förekommer då eleverna mentalt visualiserar vad som inte finns genom att tänka sig att könen är utbytta och sedan illustrera detta i bilder. *Reflect* behandlas då eleven presenterar hur hen kommit fram till sina färdiga bilder och eleven ges då möjlighet att utveckla just vanan att tänka på och berätta för andra om en aspekt av sitt arbete. Utrymme finns för delvanan *Evaluate*, men detta kräver att eleverna i sådant fall är villiga att bedöma varandras bilder i diskussionen i del fem. *Express* övas genom att eleven skapar bilder som ifrågasätter något i samhället och som därav uttrycker en idé eller rentav en personlig mening. Slutligen så berörs *Observe* genom att se kommersiella bilder med nya ögon kan eleverna öva på sin förmåga att se dom implicita meningar som finns bakom bilderna.

6.2 Reflektion

En litteraturstudie står som grund till vår gestaltning för att kunna skapa en didaktisk resurs med stöd i befintlig forskning. Ett annat alternativ är att analysera de läromedel som finns i ämnet bild, vilket sannolikt skulle gett ett annorlunda resultat. Vår förförståelse av läromedel i bildämnet är att de är få och främst knyter an till hantverksaspekten. Om samma slutsats nåtts efter en djupare studie med analys av läromedlen genom studiovanornas ramverk, skulle sannolikt hemsidan och dess uppgifter sett annorlunda ut. Exempelvis genom att ha större fokus på hantverkaspekten och möjligtvis vara mer lik Hetland et al. (2013) bok *Studio thinking 2*. Detta är naturligtvis omöjligt att veta utan att faktiskt genomföra arbetet med att analysera befintliga läromedel.

Vid skapandet av hemsidan Bildklustret användes en befintlig mall. En stark fördel med mallar är användarvänligheten och tidsbesparingen, samt att de är designade för att fungera på olika plattformar och enheter, exempelvis i mobiltelefonen eller på datorn. Mallar är dock även begränsande, exempelvis var det få av de tillgängliga mallarna som hade synliga menyer där vi ville ha dem samt att den använda mallen lägger en heltäckande bild på första sidan som hindrar besökaren från att se beskrivning och text omedelbart. Detta löstes på ett kreativt sätt genom att skriva texten på bilden i ett bildbehandlingsprogram och sedan ladda upp bilden med text.

7 Diskussion

Ett uppmärksammat mönster är att flera av författarna menar att medvetandegörande bara är ett steg i rätt riktning; för att arbeta med demokrati krävs att eleven också skapar något och svarar på det hen uppfattat, för att kunskapen ska nå längre än vid enbart reflektion (Duncum, 2011 Blandy, 2011 McDonnell, 2014, Cruz et al. 2015). I detta är ett skapande eller hantverk nödvändigt, men hantverk berörs inte explicit i form av något som behöver utvecklas. Ur den aspekten är hantverket nästan osynlig i texterna. Med det menas att trots att flertalet av författarnas exempel inbegriper någon form av bildskapande är det lite text som behandlar specifikt hantverket som en förmåga att stärka, istället läggs fokus på exempelvis agerande (Berman, 2012, Kalin, 2014, McDonnell, 2014), kommunikation (Hauge et al., 2016, Duncum, 2011) och medvetenhet (Powell och Serrière, 2013, Duncum, 2011). Studiens tolkning utgår trots detta från studiovanor som är enbart inriktade på hantverk och bildskapande, exempelvis är studiovanan *Envision* en handling knuten till att skapa en bild; eleven föreställer sig nästa steg i bildskapande. Vi tar vanan längre ut genom tolkningen, och menar att den kan appliceras på att föreställa sig nästa steg även i en samhällskontext, men denna skärningspunkt mellan föreliggande studies teoretiska ram och den litteratur som berör bildämnet ur en demokratisk aspekt är något som bör undersökas närmare i fortsatta studier.

En process är nödvändig för elevens utveckling i flera författares förhållningssätt (Blandy, 2011, Berman, 2012 och Hauge, 2016). Ett exempel kan synas i studiovanan *Engage and persist*, vilket antyds även i namnet på studiovanan; *persist* som antyder att något behöver finnas kvar även vid motgångar. Elevens engagemang och arbetsprocess behöver få tid på sig för att stöta på och lösa problem. Den strategi de flesta författarna beskriver som kan kopplas till *Engage and persist*, innebär att först ge eleverna exempel och starta en tankeprocess om social orättvisa, för att sedan ge dem möjlighet att svara på orättvisan (Duncum, 2011, Berman, 2012, Cruz et al., 2015). Detta kan återigen knytas an till att medvetandegörande endast är ett steg, men inte ett slutmål. Det är nödvändigt att eleven bearbetar det hen blir medveten om, det är också en fördel om elevens svar blir en autentisk del i demokratin; med andra ord att verket inte fastnar i klassrummet (Duncum, 2011, McDonnell, 2014, Berman, 2012). Engagemang och känslan av autenticitet som

kommer av att kommunicera i offentligheten kan agera motverkande mot en känsla av maktlöshet inför samhällets konstruktion, den känsla som ligger bakom tanken att det är ändå inte lönt att rösta eller skriva till politiker, vilket följer en del människor in i vuxenlivet.

En ytterligare fråga gällande vald litteratur är vilken form av demokrati författarna ger exempel på. Skolan som institution är en ur många aspekter icke-demokratisk instans. Gymnasieutbildningen må vara frivillig, men i formen är den fortfarande lik en strikt styrd grundskola. Elever ska vara på rätt plats vid rätt tid och måste lyda en auktoritet i klassrummet; läraren. Frånvaro måste förklaras och godkännas och regler som exempelvis att inte få lov att använda mobiltelefoner eller att behöva be om lov för att gå på toaletten förekommer. I detta klimat förväntas lärare utbilda elever genom demokrati och utveckla dem till aktiva medborgare. Flera av författarna (Berman, 2012, Duncum, 2011, Blandy, 2011, Cruz et al., 2015, McDonnell, 2014) använde exempel som fungerar i denna skolform och ämnar integrera en demokratisk aspekt, eleverna fick en uppgift av läraren men deras svar på uppgiften var inte förutbestämt samt att uppgiften inbegrep egna ståndpunkter och resonemang. Ett exempel är Duncums (2011) fall där lärare tog med elever för att undersöka kommersiella strategier, i detta fall argumenterar även Duncum (2011) att upplägget stannade vid medvetandegörande. Dock står ett annat exempel ur litteraturen ut som kontrast, eleverna som arbetade genom *devising strategy* i Hauge et al. (2016) arbetade *genom* demokrati. De hade förvisso en *stage director* som hade mer makt, men arbetet lade ändå fokus på att alla skulle komma till tals samt att lärarna inte skulle stå i en auktoritär maktposition. För att återgå till de texter som utspelas i en icke-demokratisk skolmiljö, syns ändå en demokratisk aspekt i lärarens förväntan att eleverna agerar aktivt i samhället under uppgiften. Frågan är vad som krävs för ett autentiskt arbete *genom* demokrati, som skolverket förespråkar (Skolverket, u.å.)?

Med det fokus föreliggande arbete lägger på demokratisk bildning i bildämnet kan ämnet tyckas vara ett bildningsämne. En risk med att bildämnet ses som ett bildningsämne istället för ett kunskapsämne är att de ämnesspecifika kunskaperna osynliggörs. God bildning ses paradoxalt nog ofta som opolitisk. Kalin (2014) skriver att konsten, inte minst i utbildningssyfte, blir en slags trevligt samarbete utan politiska mål

men med en förhoppning om att den planlösa formen av sällskaplighet ska leda till ett demokratiskt samhälle. Det är dock ironiskt då demokrati kräver motstånd, kritik och konflikt för att utvecklas (ibid.) Hetland et al. (2013) formulerar kritik mot att bildämnet på mycket svaga grunder antas stödja andra ämnen. Likheter mellan författarna syns genom hur bildämnet förutsätts skapa fördelar och förmågor som inte är direkt relaterade till bildskapande (exempelvis att elever blir demokratiska eller klarar av matteprov bättre om de har mer bild), utan att det finns någon förklaring på *hur* detta skulle ske. Ett svar på vad bildämnet har förmåga att utveckla är de studiovanor Hetland et al. (2013) tagit fram. Med stöd av ett *vad* kan undersökande av ett *hur* påbörjas, vilket är vad detta arbete eftersträvar.

Den didaktiska resursens sida med *open-source*-program, bidrar till dess demokratiska natur. När Anders Ekbäck skriver i Skolverkets diskussionsunderlag om att demokrati bland annat handlar om att ge eleverna möjligheter till eget skapande och olika ingångar till kunskap (2016), så handlar det med andra ord om inkludering. Genom att *open-source*-programmen är gratis och tillgängliga för alla som har tillgång till en dator bidrar denna del av den didaktiska resursen till inkludering och därav möjligheten för en demokratisk undervisning. Elever kan dessutom använda och hitta programmen även utan lärarens hjälp, dock är det riskfyllt att utgå ifrån att alla barn och unga har en personlig dator. De ur sämre ekonomiska bakgrunder riskerar att marginaliseras ytterligare på denna punkt.

Vidare hävdas att resursen visar på pedagogiska möjligheter då fler än bara administratörerna kan lägga till uppgifter och kan även diskutera utformningen av dessa i ett forum där andra medlemmar kan komma med sina åsikter, vilket stämmer väl in på Riksdagens (2016) idé om demokrati när de säger att det bland annat handlar om möjligheten att vara med och bestämma. Ett annat sätt den demokratiska aspekten av gestaltningen kan belysas är genom lektionsuppläggen. Båda lektionsupplägg som finns tillgängliga på hemsidan har starkt fokus mot att både arbeta demokratiskt och om demokrati; *Agera Demokrati* genom att låta eleverna tolka sina idéer om demokrati och *Kroppsspråk i det offentliga rummet* genom att låta eleverna belysa och tolka könskodade kroppsspråk i det offentliga rummet. Båda uppgifterna lägger vikt på att eleverna ska tolka sina egna idéer om dessa fenomen och det finns inte förutbestämda rätta svar.

Faktumet att båda uppgifterna vid något tillfälle under arbetets gång ska visas upp i det offentliga rummet stämmer även väl överens med McDonnells (2014) tanke om att bilder i det offentliga rummet enbart är ett avstamp men att förändring endast kan ske när människor reagerar på det avstampet på ett oförutsett vis. Bildklustret har även potential att utvidgas för att ytterligare betona demokrati genom exempelvis en sida som belyser olika sätt att se på demokrati och hur lärare kan arbeta med det i sin utbildning som verksam bildlärare på gymnasienivå.

Problematik med hemsidan är att även om dess tydliga inriktning mot bildundervisning på gymnasiet och demokrati får den att sticka ut, så avgränsar det vilka slags uppgifter som kan läggas upp i uppgiftssidan. Det kan te sig avskräckande för lärare att lägga upp uppgifter om de inte känner att uppgifterna i fråga kan knytas an tillräckligt mycket till demokrati. Detta, kombinerat med faktumet att mängden bildundervisning på gymnasiet är relativt låg i jämförelse med högstadiet, kan resultera i att fler uppgifter inte läggs till även om sidan blir känd av andra bildlärare på gymnasiet.

Genom gestaltningen har en djupare förståelse för arbetet med demokrati i bildundervisning skapats. Genom att skapa en resurs i form av en hemsida har vi ställts inför och löst problem som troligtvis inte noterats om arbetet endast varit skriftligt. Exempelvis har givande diskussioner om hemsidans utformning och användarvänlighet förekommit samt svårigheter för arbetet med att koppla studiens resultat till de styrdokument lärare måste förhålla sig till synliggjorts. I ett hypotetiskt resonemang finns en risk att sådana aspekter förringats. Argumentet att människan inte blir fullt uppmärksam innan hon arbetar för att lösa ett problem (Powell och Serriere, 2011) tillämpas således även på oss och vårt arbete. Gestaltningen har även varit ett mål och en motivation för oss vilken har hjälpt oss att avgränsa den skriftliga delen av arbetet.

7.1 Förslag på vidare forskning

Föreliggande studie har synliggjort hur bildundervisning kan utveckla demokratiska förmågor, men då denna studie främst behandlar källor med engelsk och amerikansk bakgrund behövs ytterligare forskning för att analysera hur svenska bildlärare implementerar värdegrunden i ämnet samt hur läromedel används i ämnet.

Referenslista

- Anders Ekbäck (2016). *Estetik, kultur och skapande i undervisningen– demokrati, normer och värden. Ett diskussionsunderlag*. Skolverket.
https://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.210040!/skapandeskola_del1.pdf,
- Berman, Kim (2012). Artist as Change Agent. A Pedagogy of Practice in Artist Proof Studio. I: *Teaching Artist Journal*, 10, (3), s-s. 145-156. <http://search.ebscohost.com.proxy.mah.se/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ974164&site=ehost-live>
- Blandy, Doug (2011). Sustainability, Participatory Culture, and the Performance of Democracy: Ascendant Sites of Theory and Practice in Art Education Studies. I: *Art Education*, 52, (3), s-s. 243-255. <http://search.ebscohost.com.proxy.mah.se/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ931117&site=ehost-live>
- Cruz, Bárbara & Ellerbrock, Cheryl & Smith, Noel (2015). "I Have Never Witnessed Students So Engaged": The Art of Democracy in Schools. I: *Art Education*, 68, (6), s. 9. <http://proxy.mah.se/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edo&AN=110537568&site=eds-live>
- Duncum, Paul (2011). Engaging Public Space: Art Education Pedagogies for Social Justice. I: *Equity & Excellence In Education*, 44, (3), s-s. 348-363. <http://search.ebscohost.com.proxy.mah.se/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ935648&site=ehost-live>
- Eriksson Barajas, Katarina & Forsberg, Christina & Wengström, Yvonne (2013). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap: vägledning vid examensarbeten och vetenskapliga artiklar*. (1. utg.) Stockholm: Natur & Kultur.
- Hauge, Torunn & Paulsen, Anne & Ødemotland, Siv (2016). "Don't We Have a

Storyline?" Negotiating Devising Strategy in a Nordic- Baltic Teacher Education Programme's Artistic Production. I: *International Journal Of Education & The Arts*, 17, (33/34), s-s. 1-21. <http://proxy.mah.se/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=ehh&AN=120573850&site=eds-live>

Hetland, Lois & Winner, Ellen & Veenema, Shirley & Sheridan, Kimberly (2013). *Studio thinking 2: the real benefits of visual arts education*. Columbia University. 2. ed.

Kalin, Nadine (2014). Art's Pedagogical Paradox. I: *Studies in Art Education: A Journal of Issues and Research in Art Education*, 55 (3), s-s.190-202. <http://search.ebscohost.com.proxy.mah.se/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1040846&site=ehost-live>

McDonnell, Jane (2014). Reimagining the Role of Art in the Relationship between Democracy and Education. I: *Educational Philosophy And Theory*, 46, (1), s-s. 46-58. <http://search.ebscohost.com.proxy.mah.se/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1026555&site=ehost-live>

Powell, Kimberly & Serriere, Stephanie (2013). Image-Based Participatory Pedagogies: Reimagining Social Justice. I: *International Journal Of Education & The Arts*, 14, (15). <http://search.ebscohost.com.proxy.mah.se/login.aspx?direct=true&db=eric&AN=EJ1039608&site=ehost-live>

Riksdagen (2016). *Demokrati*. Hämtad 4 maj, 2017 från Sveriges Riksdag <http://www.riksdagen.se/sv/Sa-funkar-riksdagen/Demokrati/>

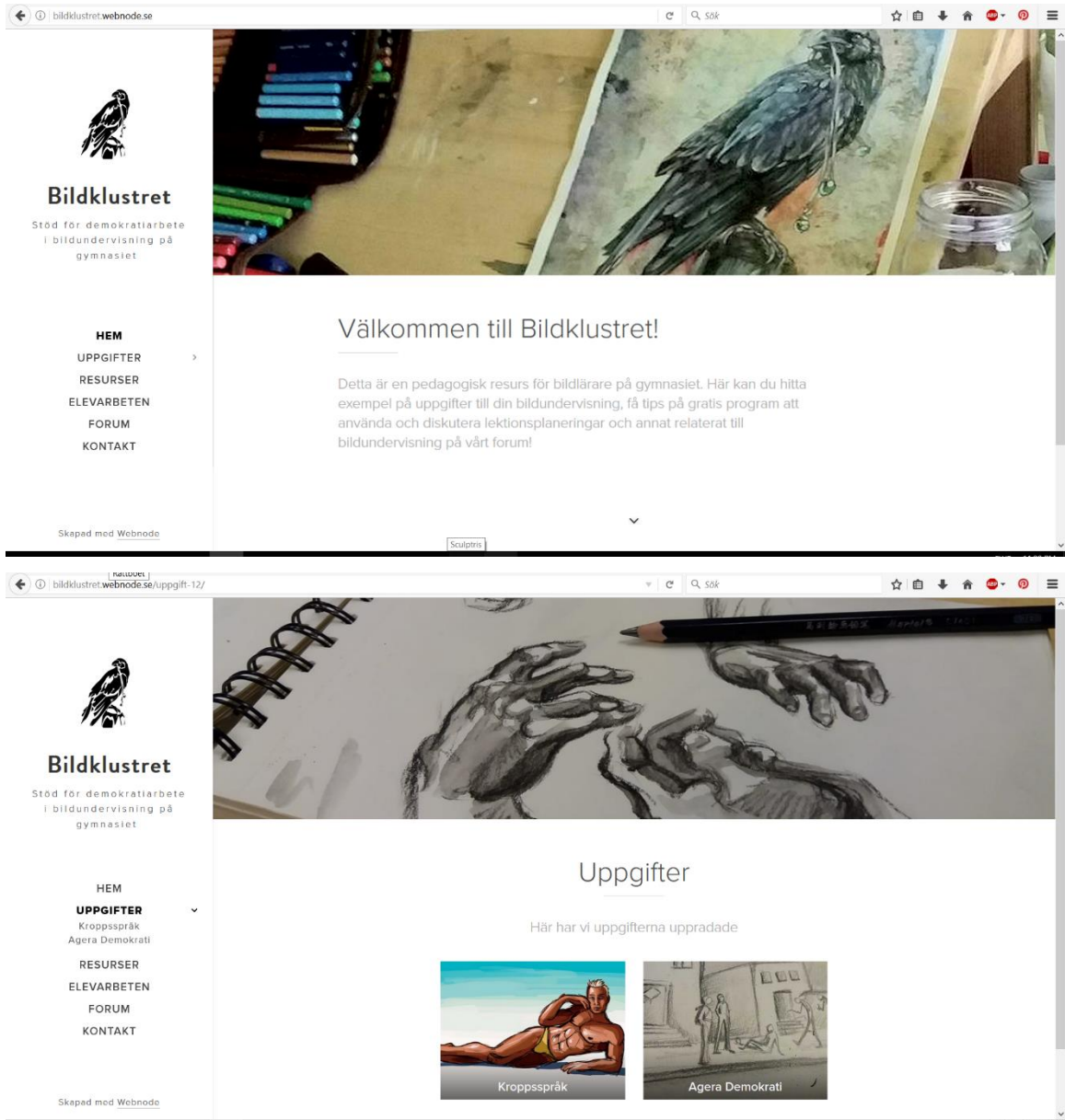
Skolverket (2011). *Kursplan Bild* [Elektronisk resurs]. Stockholm: lgy11
Tillgänglig på Internet: <https://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/sok-amnen-kurser-och-program/subject.htm?subjectCode=BIL&lang=sv&tos=>

Skolverket (u.å.). Värdegrund i förskola och skola. Hämtad 4 maj, 2017 från Skolverket.

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund>

Åsén, Gunnar (2006). *Varför bild i skolan - en historisk tillbakablick på argument för ett marginaliserat skolämne*. IB. Lundgren (Red.) Uttryck, intryck, avtryck - lärande, estetiska uttrycksformer och forskning (s-s 107-121) Stockholm: Vetenskapsrådet

Bilaga 1

Eleverna ska sedan skriva ett presentationer på 1/2 - 1 min där eleverna motiverar varför man valt just dessa bilder och redogöra för vad hen tycker hände med bilden efter att hen behandlat och omtolkat den. Presentationen tillsammans med elevernas bilder ska ställas ut i någon del av skolan där det är synligt så att det blir ett agerande i skolans offentliga rum. Plats bestämmer läraren och klassen gemensamt.

Del 5 - Diskussion i helklass

Efter presentationerna hålls en diskussion i helklass, där läraren frågar eleverna vad de tycker har synliggjorts av uppgiften de nu gjort. Nedanstående frågor kan vara stöd:

- > Har ni upptäckt något ni inte tänkt på innan?
- > Har ni börjat se kommersiella bilder med nya ögon?
- > Har ni börjat tänka mer på hur könen konstrueras socialt i vårt samhälle?

Tidsåtgång: ca 20-30 minuter (kan förlängas om läraren tycker att det behövs).

[Utdelningsmaterial](#)

[Förmågor och bedömning](#)

Skapad med [Webnode](#) Skapa en hemsida gratis webnode

Classic List Threaded 50k 1 message Options

Bildklustret

Stöd för demokratiarbete i bildundervisning på gymnasiet

HEM UPPGIFTER RESURSER ELEVARBETEN **FORUM** KONTAKT

Skapad med [Webnode](#)

Bildklustret 2 posts

Mar 28, 2017, 3:43pm Regler för forumet

This post was updated on May 18, 2017, 9:33am

Följande regler finns för forumet:

- Håll god ton och visa hänsyn mot andra.
- Bryt inte svensk lag, tex hets mot folkgrupp.
- Stötande innehåll (exempelvis erotiska bilder).
- Lagg aldrig ut namn på elever, lagg ut bilder som kan identifiera någon elev.

Inlägg som bryter mot reglerna raderas och administratören anser regelbrottet som allvarigt.

Om ni ser inlägg som bryter mot reglerna kan ni kontakta administratören via PM.

Undvik att svara på olämpliga inlägg.

Välkomna att gå med i Bildklustrets forum

[Bildklustret](#) [Refresh](#) [Permalink](#) [Zajo](#)

Bildklustret

Ett forum för bildlärare att dela idéer, planeringar och frågor.

[New Topic](#) [Topics View](#) [People](#) [Options](#)

Sub-Forums & Topics (0)	Replies	Last Post	Views

← bildklustret.webnode.se/fotogalleri/ 🔍 Sök ☆ ⚙️ 🏠 📄 📌 📌

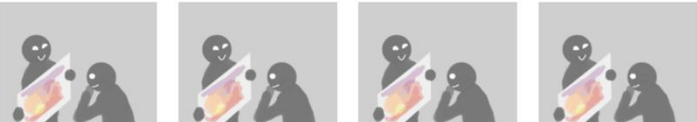

Bildklustret
Stöd för demokratiarbete
i bildundervisning på
gymnasiet

- HEM
- UPPGIFTER
- RESURSER
- ELEVARBETEN**
- FORUM
- KONTAKT

Skapad med Webnode

Elevarbeten och performance

Här ligger elevarbeten som våra forummedlemmar skickat in efter att ha använt sig av uppgifterna på sidan. Har du använt våra uppgifter och har bilder på elevers arbeten eller performance att visa? Logga in på forumet i listan till vänster och skicka in bilderna där!

Bildklustret
Stöd för demokratiarbete
i bildundervisning på
gymnasiet

- HEM
- UPPGIFTER
- RESURSER
- ELEVARBETEN
- FORUM
- KONTAKT**

Skapad med Webnode

Kontakta oss

Vi som gjort denna sidan heter Johan och Zabina. Har du några frågor så kan du nå oss på:

E-post
Johan

E-post
Zabina

Bilaga 2

Nedan följer de två uppgifter som ligger utlagda på hemsidan Bildklustret:

<http://bildklustret.webnode.se>

Uppgift: Kroppsspråk i det offentliga rummet

I denna uppgift uppmanas eleverna att enskilt undersöka i det offentliga rummet för att synliggöra de socialt konstruerade könskodningarna av kroppsspråk som vårt samhälle vilar på och på så sätt ge eleverna tillfälle att utveckla sitt kritiska tänkande och reflekterande kring samhället de lever i. Uppgiften har möjlighet att till stor del beröra 6 av de 7 förmågor som Skolverket fastställt för ämnet Bild och består av fem delar: introduktion till ämnet, undersökande i det offentliga rummet, elevernas bildtolkningar, presentation, och diskussion i helklass. Beroende på hur långa bildlektionerna är så tar uppgiften upp olika mängd lektioner och får delas upp av läraren. Uppskattningsvis tar hela uppgiften ca 6 timmar.

Del 1 - Introduktion till ämnet

För att ge eleverna en grund att stå på så inleds arbetet med att läraren visar Youtube videon *Body Language & Gender ' Body Language* av Howcast. Videon ger en kort översikt om att kroppsspråk är socialt konstruerat och skiljer sig åt från män till kvinnor. Efter detta hålls en kort diskussion i klassen gällande ämnet för att få eleverna att börja reflektera. Efter detta ska eleverna läsa artikeln *5 Aspects Of Your Body Language You Didn't Realize Were Based On Gender Norms* av Suzannah Weiss. Artikeln exemplifierar hur könsnormer visar sig i mäns och kvinnors kroppsspråk i vardagen. Slutgiltigen, för att bidra med lite humor i ämnet, så ges eleverna länken till hemsidan *the hawkeye initiative*, som är en hemsida som på ett humoristiskt sätt belyser hur kvinnliga superhjältar i serietidningar ofta tecknas i sexualiserande ställningar som ser udda ut när könet på karaktären byts ut.

Tidsåtgång: ca 40-60 minuter (Mycket beror på hur lång diskussionen blir i klassrummet och hur lång tid det tar innan alla eleverna läst artikeln)

Om videon och utgivarna:

Howcast är en webbsida som skapar instruktionsvideor och innehåll som kombinerar praktisk information med olika filmskapningstekniker så som humor, claymation och animation.

Blake Eastman "kroppsspråksexperten" är biträdande professor vid City University i New York, där han utbildar gruppdynamik, utvecklingspsykologi och generell psykologi.

<http://nonverbalgroup.com/about>

Om artikeln och utgivarna:

Bustle är en online tidskrift riktad åt kvinnor främst. Ämnen som skrivs om är t.ex. mode, politik, teknologi, och mångfald.

Suzannah Weiss är skribent, redaktör och kommunikationsstrateg. Hon har en kandidatexamen i vetenskap inom kognitiv neurovetenskap samt en kandidatexamen i konst inom Gender & Sexuality Studies och Modern Culture & Media från Brown University. <https://www.clippings.me/suzannahweiss>

Del 2 - Undersökande i det offentliga rummet

Eleverna ska nu ta sig ut till det offentliga rummet i närmsta centrum för att hitta en så stor koncentration av kommersiella bilder som möjligt. Väl ute ska eleverna ta foton med sina mobiler av olika kommersiella bilder på män och kvinnor. Det kan vara t.ex. reklam för kläder, filmaffischer eller promobilder för ett gym. Det är viktigt att eleverna försöker hitta bilder med en stor bredd av uttryck och uppmuntras att fotografera det som drar till sig uppmärksamhet. Skulle skolan befinna sig alltför långt från något slags centrum med många kommersiella bilder så får eleverna istället googla på promo bilder från olika stora företag, exempelvis H&M, Gina Tricot, diverse Hollywoodfilmer som är aktuella, Gymgrossisten, Dressman, Adidas.

Tidsåtgång: ca 60 minuter i fall av fysiskt utforskande (beror dock på hur nära skolan ligger till närmsta centrum. Måste eleverna gå en lång bit för att komma till närmsta centrum så kan de få mer tid.) 20 minuter i fall av virtuellt utforskande i form av googlande.

Del 3 - Elevernas bildtolkningar

Efter att ha samlat på sig en mängd bilder ska de sedan välja ut tre av bilderna de tagit och tolka om bilden med det motsatta könet i bildframställningar. Eleverna kan välja att antingen göra tre separata bilder eller att placera flera av människorna i samma bild, men tre människokroppar ska presenteras. Medium för bildframställning väljer eleverna själva; det kan vara i akrylfärg, digitalt i ett ritprogram eller rentav i skulpturer av lera.

Tidsåtgång: ca 3 timmar.

Del 4 - Presentation

Eleverna ska sedan skriva en presentation på 1/2 - 1 A4 där eleven motiverar varför hen valt just dessa bilder och redogöra för vad hen tycker hände med bilden efter att hen behandlat och omtolkat den. Presentationen tillsammans med elevernas bilder ska ställas ut i någon del av skolan där det är synligt så att det blir ett agerande i skolans offentliga rum. Plats bestämmer läraren och klassen gemensamt.

Del 5 - Diskussion i helklass

Efter presentationerna hålls en diskussion i helklass, där läraren frågar eleverna vad de tycker har synliggjorts av uppgiften de nu gjort. Nedanstående frågor kan vara stöd:

- Har ni upptäckt något ni inte tänkt på innan?
- Har ni börjat se kommersiella bilder med nya ögon?

- Har ni börjat tänka mer på hur könen konstrueras socialt i vårt samhälle?
Tidsåtgång: ca 20-30 minuter (kan förlängas om läraren tycker att det behövs).

Utdelningsmaterial – Kroppsspråk

I denna uppgift uppmanas du att enskilt undersöka i det offentliga rummet för att synliggöra dom socialt konstruerade könskodningarna av kroppsspråk som vårt samhälle vilar på och på så sätt ge er tillfälle att utveckla ert kritiska tänkande och reflekterande kring samhället du lever i. Uppgiften består av fem delar: introduktion till ämnet, undersökande i det offentliga rummet, elevernas bildtolkningar, presentation, och diskussion i helklass.

Del 1 - Introduktion till ämnet

För att ge er en grund att stå på så inleds arbetet med att du tittar på Youtube videon *Body Language & Gender ' Body Language* av Howcast. Videon ger en kort översikt om att kroppsspråk är socialt konstruerat och skiljer sig åt från män till kvinnor.

Efter detta ska du läsa artikeln *5 Aspects Of Your Body Language You Didn't Realize Were Based On Gender Norms* av Suzannah Weiss. Artikeln exemplifierar hur könsnormer visar sig i män och kvinnors kroppsspråk i vardagen.

Slutgiltigen så ska du besöka hemsidan *the hawkeye initiative*, som är en hemsida som på ett humoristiskt sätt belyser hur kvinnliga superhjältar i serietidningar ofta tecknas i sexualiserande ställningar som ser udda ut när könet på karaktären byts ut.

Del 2 - Undersökande i det offentliga rummet

Du ska nu ta er ut till det offentliga rummet i närmsta centrum för att hitta en så stor koncentration av kommersiella bilder som möjligt. Väl ute ska du ta foton med era mobiler av olika kommersiella bilder på män och kvinnor. Det kan vara t.ex. reklam för kläder, filmaffischer eller promobilder för ett gym. Försök hitta bilder med en stor bredd av uttryck och fotografera det som drar till sig uppmärksamhet

I fall av skola som befinner sig långt från centrum med stort urval av kommersiella bilder: Du ska nu googla på promobilder från olika stora företag, exempelvis H&M, Gina Tricot, diverse Hollywoodfilmer som är aktuella, Gymgrossisten, Dressman, Adidas. Bilderna du väljer kan vara allt från reklam för kläder, filmaffischer eller promo bilder för ett gym. Det är viktigt att du försöker hitta bilder där modellerna för bilderna inte är positionerade alltför neutralt, så du inte missar poängen.

Del 3 - Elevernas bildtolkningar

Efter att ha samlat på er en mängd bilder ska du nu välja ut tre av bilderna du tagit och tolka om bilderna med det motsatta könet i bildframställningar. Du kan välja att antingen göra tre separata bilder eller att placera flera av människorna i samma bild, men tre människokroppar ska presenteras. Medium för bildframställning väljer du själva; det kan vara i akrylfärg, digitalt i ett ritprogram eller rentav i skulpturer av lera.

Del 4 - Presentation

Du ska sedan skriva en presentation på 1/2 - 1 A4 där du motiverar varför du valt just dessa bilder och redogöra för vad du tycker hände med bilderna efter att du behandlat och omtolkat dem. Presentationen tillsammans med dina bilder ska ställas ut i en del av skolan som klassen tillsammans med läraren bestämmer.

Del 5 - Diskussion i helklass

Efter presentationerna hålls en diskussion i helklass, där du ska diskutera vad du tycker har synliggjorts av uppgiften du nu gjort.

Bedömningskriterier

Del 3:

I sin omtolkning av dom kommersiella bilderna använder eleven olika metoder. Dessutom bearbetar och löser eleven bildkonstruktionsproblem, experimenterar samt använder ursprungsbilderna som inspirationskällor. I detta arbete hanterar eleven även material och teknik för att åstadkomma önskade visuella effekter.

Del 4:

Eleven presenterar sitt arbete för andra samt redovisar sina intentioner med bilderna. I presentationen av elevens bilder redogör eleven för bildens byggstenar och diskuterar Bildbetydelser i samband med det egna arbetet. Dessutom gör eleven reflektioner över sammanhanget och bildens funktion.

Del 5:

Efter arbetet med bilderna gör eleven bedömningar av egna och andras bilder samt reflekterar över sammanhanget och bildens funktion.

Bedömningskriterier och förmågor - Kroppspråk

Kunskapskrav och Bedömningskriterier

Här listas sex av de sju förmågor och kunskapskrav som fastställts av Skolverket för ämnet Bild i gymnasieskolan. Det följer även en förklaring av hur de knyts an till i uppgiften *Kroppspråk i det Offentliga Rummet*.

Förmåga att se, analysera, tolka och samtala om olika typer av bilder. Förmåga att använda ämnesområdets språk och etablerade begrepp för att förklara och värdera eget och andras bildarbete samt andra visuella företeelser. Denna förmåga berörs genom den introduktion till ämnet som eleverna får i början av uppgiften. Genom att synliggöra hur könskodade kroppspråk är en social konstruktion tillåts eleverna se bilder med nya ögon och ges möjlighet att se, analysera, tolka och samtala om bilder genom sin nya kunskap.

Kunskaper om bildens funktion och användningsområden i samhället, i nutida, historiskt, nationellt och internationellt perspektiv. Här berörs endast nutida bilder. Genom att förstå sig på sociala konstruktioner i samhället så kan eleverna belysa dom implicita funktioner

och användningsområden bilder har i världen runt omkring dom. En reklambild för en klädesbutik kanske har som främsta funktion och användningsområde att visa upp en produkt i form av ett klädesplagg, men det är mycket möjligt att bilden även förmedlar att modellen som har på sig plagget ska visa upp det på ett sätt som överensstämmer med hur deras kroppsspråk är konstruerat socialt.

Förmåga att arbeta nytänkande, idérikt och med personligt uttryck samt att arbeta i kreativa processer. Förståelse av vad ett konstnärligt förhållningssätt innebär. Genom att få utrymme att tolka uppgiften med eget uttryck och genom att få en ny insikt om samhället runtomkring dom, så tillåts eleverna utrymme att öva på dessa förmågor. Vad ett konstnärligt förhållningssätt innebär och vad det innebär att arbeta nytänkande är svårt att fastställa, men om vi utgår från att samhällskonstnärer många gånger använder sina bilder för att ifrågasätta samhället runtomkring dom och såklart på detta vis utövar ett konstnärligt förhållningssätt, så bedömer vi att eleverna också utövar detta till en viss grad genom denna uppgift.

Färdigheter i att framställa bilder med hjälp av olika material, tekniker och konstnärliga uttryckssätt, såväl med traditionella material som i nya konstformer och medier samt förmåga att själv utforma bildspråkliga budskap. Eftersom att uppgiften är upplagd på det sättet att huvudpoängen är att ifrågasätta kroppsspråk, så är budskapet etablerat till en viss grad redan från början. Men eftersom att eleverna får göra sina tolkningar i vilket bildmedium dom vill, så ges utrymme för att öva upp förmågan att framställa bilder med olika material, tekniker och konstnärliga uttryckssätt.

Förmåga att exponera, presentera och diskutera olika former av bildarbete. Denna förmåga berörs genom diskussionen som eleverna deltar i i del 5 och presentationen i del 4.

Kunskaper om hur bilder och visuella framställningar uttrycker stämningar, betydelser och berättelser i olika genrer. Om vi utgår från att kroppsspråk är en del av hur många bilder uttrycker stämningar, betydelser och berättelser i olika genrer, så kan kunskap om dessa ses som en kunskap om detta.

Bedömningskriterier

Nedan finns ett förslag på bedömningskriterier anpassade till uppgiften. Du som lärare bör se över dessa och hur de förhåller sig till specifikt den kurs Du ämnar använda uppgiften i. Dessa bedömningskriterier ligger även i utdelningsmaterialet till eleverna för att underlätta deras förståelse av uppgiften.

Del 3:

I sin omtolkning av dom kommersiella bilderna använder eleven olika metoder. Dessutom bearbetar och löser eleven bildkonstruktionsproblem, experimenterar samt använder ursprungsbilderna som inspirationskällor. I detta arbete hanterar eleven även material och teknik för att åstadkomma önskade visuella effekter.

Del 4:

Eleven presenterar sitt arbete för andra samt redovisar sina intentioner med bilderna. I presentationen av elevens bilder redogör eleven för bildens byggstenar och diskuterar Bildbetydelser i samband med det egna arbetet. Dessutom gör eleven reflektioner över sammanhanget och bildens funktion.

Del 5:

Efter arbetet med bilderna gör eleven bedömningar av egna och andras bilder samt reflekterar över sammanhanget och bildens funktion.

Uppgift: Agera Demokrati

Detta är en undersökande och skapande uppgift som syftar till att medvetandegöra elever om olika betydelser och nyanser i begreppet demokrati, samt öva kommunikativa förmågor och bildskapande. Ett sätt att använda den visuella kommunikationens möjligheter är genom performance där kroppsspråkets visuella uttryck kan användas för att öva eleverna i att lyssna och tänka utanför mönster de är vana vid i dagligt tal. Uppgiften har potential att beröra 6 av de 7 förmågor och kunskapskrav som Skolverket angett för ämnet Bild. Detta förklaras utförligare här.

Eleverna ska arbeta i grupper eller helklass, och turas om att skulptera en bild med varandra som verktyg, för att visa en tolkning av begreppet demokrati. Uppgiften består av två delar med olika steg. Den första delen är performance och diskussionsbaserad, den andra delen består av mer traditionellt bildskapande. Tidsåtgång: 3-4 timmar. Det är fördelaktigt om läraren fotograferar under sessionen för att samla betygsunderlag samt kunna visa och diskutera gestaltningen senare under kursen eller med elever som varit frånvarande.

Del 1.

Del ett består av tre steg, varav Steg 3 pågår, alternativt upprepas, tills eleverna och läraren känner att de uttömt ämnet (eller när lektionen tar slut). Det är en fördel att utföra denna del i en offentlig plats, där omgivningen kan bidra med rekvisita och inspiration. Förbipasserande kan bjudas in att tolka eller delta, vilket i sin tur omformar uppgiften till en form av interaktiv performance. En mycket viktig poäng med denna övning är att det inte finns några felaktiga svar. Eleverna ska visa sin tolkning av demokrati, eller sin tolkning av andras tolkningar av demokrati.

Steg 1 - Posering:

Den första omgången ombeds eleverna att inom 30 sekunder inta en pose som de tycker speglar demokrati. De kan välja att förhålla sig till de övriga i gruppen eller ej, men i nästa steg diskuterar klassen poserna både enskilt och i helbild.

Steg 2 - Diskussion:

Diskutera vad som visualiserats. Nedanstående frågor kan vara ett stöd:

- Vad gör den enskilda gestalten? Vad utstrålar posen? På vilket sätt knyts den an i ett demokratiskt samhälle?
- Vad gör gruppen? Vad utstrålar gruppen? Hur fungerar poserna ihop?
- Kan demokrati visas på något annat sätt?
- Är detta en realistisk eller idealistisk bild av demokrati?
- Vilka grupper (exempelvis vuxna, barn, minoriteter, hemlösa, kvinnor, män, husägare, politiker, arbetare, akademiker, företag och institutioner osv,) syns och får tala i

denna bild av demokrati?

Steg 3 - Omformning och ny diskussion:

Nu är det dags för en elev att visa var och hur de andra ska stå och när hen känner sig färdig diskuterar eleverna i grupp vilket intryck de får och hur delarna påverkar helheten i poseringen. När eleverna har diskuterat detta, eller så snart någon känner sig manad, kan nästa elev skulptera gruppen. Beroende på elevgrupp kan skulptering ske under diskussion för att belysa en ändring eller aspekt (eleverna står då kvar i sina positioner under diskussionen), eller också kan diskussion och skulptering vara åtskilda i korta sekvenser. Om möjligt är det förra att föredra då tydliga avbrott kan störa tankeföljder och bromsa ett naturligt flöde i diskussionen. Det är inte heller nödvändigt att alla elever skulpterar, men alla bör vara delaktiga i diskussion och alla bör låta sig skulpteras av de andra. Frågorna i steg två kan användas som stöd även här.

Del 2

I denna del ska eleverna svara på det de kom fram till vid diskussionen, visuellt. Kom de fram till att någon grupp hade mer att tala om än någon annan? Eller var den realistiska bilden av demokrati annorlunda mot den ideala bilden på något annat sätt?

Eleverna ska nu skapa ett verk, tvådimensionellt eller tredimensionellt, som på något sätt motverkar dessa orättvisor eller främjar de bra aspekter de kommit fram till. Eleverna kan arbeta i grupper baserat på den aspekt av diskussionen de finner mest intressant.

Det är viktigt att elevernas arbeten fungerar och kan ställas ut på de platser eleverna väljer. En viktig aspekt av uppgiften är att den ska vara äkta och elevernas lösningar ska användas. Om detta på något sätt måste begränsas av praktiska skäl, glöm inte att ändra i utdelningsmaterialet.

Exempel:

Eleverna kom fram till att hemlösa inte har så stor möjlighet att påverka politikerna som styr, samt att många människor aldrig tar kontakt med politikerna för att påverka även om de har bra idéer. Därför skapar eleverna en brevlåda med tillhörande block och penna där förbipasserande kan skriva ett meddelande. Brevlådan töms på ett utsatt datum och meddelanden skickas till lämplig instans, antingen via mail eller per post.

I exemplet behöver eleverna förutom att komma på idén både designa och skapa någon form av brevlåda, designa en skylt eller poster som förklarar brevlådans syfte och sedan genomföra det de föresatt sig.

Andra sätt att svara på uppgiften kan vara en tankeprovocerande tavla eller skulptur ämnad att synas på en lämplig plats. Eleverna bör då fundera extra på tydlighet och budskapsformer.

Utdelningsmaterial – Agera demokrati

Detta är en undersökande och skapande uppgift som syftar till att synliggöra olika betydelser och nyanser i begreppet demokrati, samt öva kommunikativa förmågor och bildskapande.

Ni ska arbeta i grupp och turas om att skulptera en bild med varandra som verktyg, för att visa Er tolkning av begreppet demokrati. Uppgiften består av två delar med olika steg. Den första delen är performance och diskussionsbaserad, den andra delen består av mer traditionellt bildskapande.

Del 1.

Del ett består av tre steg. En mycket viktig poäng med denna övning är att det inte finns några felaktiga svar. Du ska visa din tolkning av demokrati, eller din tolkning av andras tolkningar av demokrati.

Steg 1 - Posering:

Du ska inom 30 sekunder inta en pose som du tycker speglar demokrati. Du kan välja att förhålla dig till de övriga i gruppen eller ej, men i nästa steg diskuterar ni i gruppen poserna både enskilt och i helbild. Tiden startar när din lärare säger till.

Steg 2 - Diskussion:

Diskutera nu vad som visualiserats. Nedanstående frågor kan vara ett stöd:

- Vad gör de enskilda gestalterna? Vad utstrålar posen? På vilket sätt knyts de an i ett demokratiskt samhälle?
- Vad ville du visa, hur kom det sig att du ställde dig som du gjorde?
- Vad gör gruppen? Vad utstrålar gruppen? Hur fungerar poserna ihop?
- Kan demokrati visas på något annat sätt?
- Är detta en realistisk eller idealistisk bild av demokrati?
- Vilka grupper (exempelvis vuxna, barn, minoriteter, hemlösa, kvinnor, män, husägare, politiker, arbetare, akademiker, företag och institutioner osv,) syns och får tala i denna bild av demokrati?

Steg 3 - Omformning och ny diskussion:

Nu är det dags för en av er att visa var och hur de andra ska stå och när denna person känner sig färdig diskuterar ni i grupp vilket intryck ni får och hur delarna påverkar helheten i poseringen. Ni bildar då tillsammans en skulptur med flera gestalter (oavsett om gestalterna rör vid varandra eller ej).

Behåll din position när du diskuterar och använd dig gärna av frågorna i steg 2.

När du känner att det är lämpligt och du har ett förslag för att ändra något i skulpturen så gör detta, kom bara ihåg att visa hänsyn och ge varandra möjlighet att ändra och diskutera.

Del 2

I denna del ska du svara på det ni kom fram till vid diskussionen, visuellt. Kom ni fram till att någon grupp hade mer att tala om än någon annan? Eller var den realistiska bilden av demokrati annorlunda mot den ideala bilden på något sätt?

Ni ska nu arbeta i mindre grupper baserat på vad ni tyckte var intressant under skulpteringen. Ni ska nu skapa ett verk, tvådimensionellt eller tredimensionellt, som på något sätt motverkar de orättvisor eller främjar de bra aspekter ni kommit fram till i *Del 1*. Arbeta tillsammans och fundera på vilket budskap ni vill uttrycka hur ni kan göra ert budskap tydligt för någon som inte var med under *Del 1*. Kom ihåg att ert verk ska fungera, det vill säga om det ska stå på en offentlig plats måste det hålla för att stå där, och ni behöver ha möjlighet att ställa det på platsen.

Exempel:

Några elever kom fram till att hemlösa inte har så stor möjlighet att påverka politikerna som styr, samt att många människor aldrig tar kontakt med politikerna för att påverka även om de har bra idéer. Därför skapar eleverna en brevlåda med tillhörande block och penna där förbipasserande kan skriva ett meddelande. Brevlådan töms på ett utsatt datum och meddelanden skickas till lämplig instans, antingen via mail eller per post.

Andra sätt att svara på uppgiften kan vara en tankeprovocerande tavla eller skulptur ämnad att synas på en lämplig plats. Ni bör då fundera extra på tydlighet och budskapsformer.

Bedömningskriterier

Del 1:

Eleven *tolkar* och *diskuterar* betydelsen och uttrycket av gestalterna och deras position utifrån begreppet demokrati samt *bedömer* sina egna och varandras skulptering.

Eleven *experimenterar* och låter sig *inspireras* av omgivningen eller andra elevers skulptering, samt *redovisar* avsikten med sin skulptering.

Del 2:

Eleven *skapar ett verk* och *resonerar* över verkets *funktion* i ett demokratiskt och samhälleligt sammanhang. Vid arbetet *hanterar eleven material och tekniker* för att åstadkomma önskade visuella effekter, samt *löser bildkonstruktionsproblem* som uppstår.

Bedömningskriterier – Agera demokrati

Nedan följer sex av de sju *Förmågor och kunskapskrav* Skolverket skrivit för ämnet Bild i gymnasieskolan, samt en förklaring på hur de berörs av uppgiften Agera Demokrati.

Förmåga att se, analysera, tolka och samtala om olika typer av bilder. Förmåga att använda ämnesområdets språk och etablerade begrepp för att förklara och värdera eget och andras bildarbete samt andra visuella företeelser.

Denna förmåga övas under Del 1, då vi använder ett vidgat bildbegrepp och ser performance som en typ av bild. Eleverna förklarar och värderar varandras och sitt eget arbete under diskussion och skulpteringsprocess.

Kunskaper om bildens funktion och användningsområden i samhället, i nutida, historiskt, nationellt och internationellt perspektiv.

Dessa kunskaper berörs då eleverna svarar på resultatet av Del 1, genom sitt bildskapande i Del 2. Eleverna bör utveckla kunskaper om bildens funktion och användningsområden i samhället i ett nutida, lokalt eller nationellt perspektiv för att kunna skapa ett effektivt svar. Dock är det historiska och internationella perspektivet osäkrare i just denna uppgift.

Förmåga att arbeta nytänkande, iderikt och med personligt uttryck samt att arbeta i kreativa processer. Förståelse av vad ett konstnärligt förhållningssätt innebär.

Hela uppgiften är en del av en kreativ process vilken fortsätter i Del 2 då eleverna arbetar nytänkande (för dem) och iderikt med ett personligt uttryck.

Färdigheter i att framställa bilder med hjälp av olika material, tekniker och konstnärliga uttryckssätt, såväl med traditionella material som i nya konstformer och medier samt förmåga att själv utforma bildspråkliga budskap.

Denna förmåga berörs i både Del 1 och Del 2 då vi räknar performance som en typ av bild/konstform.

Förmåga att exponera, presentera och diskutera olika former av bildarbete.

Diskussionen under Del 1 förutsätter presentation och diskussion och vid inbjudan av förbipasserande kan övningen ses som en exponering, Del 2 uppmanar till exponering i det offentliga av elevernas verk.

Kunskaper om hur bilder och visuella framställningar uttrycker stämningar, betydelser och berättelser i olika genrer.

Med skulpteringen av varandra som visuell framställning diskuteras stämningar, betydelser och berättelser (under frågan; vad gör gestalterna?) i samtida interaktiv performance, under Del 1.

Bedömningskriterier

Nedan finns ett förslag på bedömningskriterier anpassade till uppgiften. Du som lärare bör se över dessa och hur de förhåller sig till specifikt den kurs Du ämnar använda uppgiften i. Dessa bedömningskriterier ligger även i utdelningsmaterialet till eleverna för att underlätta deras förståelse av uppgiften.

Kriterier för Del 1:

Eleven *tolkar och diskuterar* betydelsen och uttrycket av gestalterna och deras position utifrån begreppet demokrati samt *bedömer* sina egna och varandras skulptering. Eleven *experimenterar* och låter sig *inspireras* av omgivningen eller andra elevers skulptering, samt *redovisar* avsikten med sin skulptering.

Kriterier för Del 2:

Eleven *skapar ett verk* och *resonerar* över verkets funktion i ett demokratiskt och samhälleligt sammanhang. Vid arbetet *hanterar eleven material och tekniker* för att åstadkomma önskade visuella effekter, samt *löser bildkonstruktionsproblem* som uppstår.